22

30 nov. 1972

Proletari din toate țările, uniți-vă!

CONVORBIRI LITERARE

REVISTĂ LITERARĂ FONDATĂ DE SOCIETATEA JUNIMEA DIN IAȘI, LA 1 MARTIE 1867. APARE BILUNAR. PREȚUL 2 LEI

republica – 25

floare-atîta de măiastră...

Cucerit în vis de Iașul dulce-aducerii aminte,
Mi-am luat struna mea duioasă și-am plecat, cu vîntul, seara,
Călător cu dor în suflet și cu inima fierbinte.
Să simt zborul de lumină, ce-n făptură-mi crește țara...

Și ființa mea, la ceasul cel mai 'nalt, ce dă vestire,
Că de-un sfert de veac, lumina cîntă-n comunism unire,
Se plecă spre Vodă Cuza și spre Ștefan, Domn cel Mare,
Apoi își pierdu condurii peste dealuri, pînă-n zare!...

Trecui, ca o vîlvă albă, de argint și de eter,
Și văzui cum intră-n case toate stelele din cer!...
Și-am simțit cîtă lumină, bucurie și căldură,
Intr-un sfert de veac schimbară, dulce tîrg, a ta făptură!...

Intilnesc în tine-acuma, floarea tainică de măr,
Ce-ți aduse rod în casă, trup și suflet de-adevăr!...
Bucură-te, dor, în suflet, floare nobilă și rară,
Ca-ntr-o mantie de aur s-a-nnoit Moldova iară...

Cine ești tu?... Ce putere?... Floare-atita de măiastră?...
Care stai, precum stă cerul, soarele, deasupra noastră?...
Liniște!... Ca-ntre planete!... Eu, la braț, ca-n zile mari,
Prinsei sufletul cu vîntul, sus pe deal, la Șorogari!....

Și mă-mprăștii precum focul, în cutremur și-n visare.
Văzînd chiar pe Eminescu și pe Creangă, la plimbare...
Ei îmi spuseră că floarea cea măiastră și ne-nvinsă
E Republica!... O steauă-n toate sufletele-aprinsă!...

Iași, 4 noiembrie, 1972

Traian IANCU

toamnă de iași

Iarăși ploile vin și cad sub pleoapa amiezii
Disperatele ploi, răscolind prin amintiri și prin crînguri
Se-apleacă plopii la capătul cîmpului și ascultă
Boabele brune de grîu cum respiră ușor în adîncuri

Ploile vin și trec într-un leagăn a cerului
Numai via, numai cîmpul, numai deal l așteaptă
Într-o-nțeleaptă și sfîntă odihnă
Zăpezile pure din suflet blînd coborînd dintr-o șoaptă.

Corneliu STURZU

DAN ERCEANU — Industrie

sensul angajării

Netemeinicia — verificată prin secole a unor doctrine estetice și mărturii ce ignorau menirea etică a literaturii, face astăzi ca o eventuală poziție similară să fie anacronică și penibilă. Și nu numai atît: în raport cu scopul, cu idealul societății noastre socialiste să devină nocivă. In treacăt fie spus, iluzia de a reduce rolul esențial al literaturii la un simplu joc de-a cuvintele, tinde să reducă implicit voința și intenția scriitorului, să golească de conținut momentul „facerii", adică actul de creație. Artistul n-ar trăi chipurile decît un fel de transă, de inspirație, momentele haosului și anarhiei spiritului său, din care s-ar naște opera, cînd de fapt inspirația nu-i decît punctul final al unui cumplit efort, sfîrșitul unui timp îndelung muncit, al unei minuțioase elaborări. Oricît ar părea de ciudată afirmația noastră, mai întîlnim încă asemenea cărți fie de poezie, fie de proză, care, dacă atestă oarecare îndemînare, trădează în același timp, tocmai haosul ideilor autorilor respectivi, neputința lor de a sistematiza și a construi artistic. Lipsa ideilor, a problemelor arzătoare ale timpului nostru din asemenea cărți, acoperită de multe ori de o bolboroseală de cuvinte, este „argumentată" nu o dată astfel: eu scriu și pentru viitor, sau numai pentru viitor, astăzi nimeni nu mă înțelege. Orice acțiune umană conștientă în general și cea a scriitorului în special încorporează în ea intuiția viitorului, intenția de „a vedea" în viitor, dar efortul acesta nu poate pleca decît de la prezent. Nu putem să nu ne întrebăm acum în primul rînd, astăzi, ce consecințe va avea cartea noastră, cum va ajuta ea oamenii să înțeleagă mai bine sensurile înalte ale vieții? Credem că numai răspunzînd la aceste întrebări putem să întrezărim cît de cît dacă respectiva lucrare va rezista, sau, dimpotrivă, va fi înlăturată imediat de oameni, de timp. Scriitorul se dovedește cu adevărat puternic numai atunci cînd stăpînește întreaga materie asupra căreia lucrează, cînd cunoaște perfect ceea ce vrea să comunice, cînd intuiește sensul dezvoltării lumii ce îl înconjoară. Altfel, lucrarea sa poate fi chiar frumoasă, dar perfect inutilă.

Marii scriitori n-au fost doar niște artizani, niște căutători de „efecte" din împerecherile cuvintelor, ci, în primul rînd, creatori ai unor viziuni integratoare despre lume, plecate de la idealurile umane cele mai înalte ale timpului lor, descoperitori ai unor laturi noi din lumea umană și din om. Aceasta presupune astăzi pentru noi stăpînirea nu numai a materiei pe care o lucrăm, ci și o stăpînire a principiilor fundamentale ale filozofiei materialist-dialectice, a concepției științifice despre lumea înconjurătoare. Evident, însușirea acestor principii, cunoașterea în amănunt a concepției noastre despre lume nu naște automat opera de literatură. Oricît de mari și generoase ar fi ideile, necuprinse în substanța operei literare, neacoperite în talent, nu fac literatură. Avem aici în vedere deci ideile din artă, idei de un anumit fel, care se nasc în procesul creației, care o călăuzesc și-i sînt absolut necesare. Nu ne mai putem

(continuare în pag. 4)

C. L.

„creşterea limbii româneşti şi-a patriei cinstire“

visul tuturor generaţiilor

George LESNEA

Actul proclamării Republicii a fost o consecinţă firească a evoluţiei evenimentelor petrecute în statul nostru în anii de după Eliberare. După cum bine am constatat cu toţii, noua formă de conducere a dus, de fapt, la o nouă Românie. În această nouă Românie nu a dispărut nimic din ceea ce era bun în spiritualitatea noastră. Iar capul de aureolă al lui Decebal şi măreţia lui Traian ne-au rămas intacte, căci de mult ţara aceasta aştepta să se înalţe şi să strălucească la adevărata ei valoare în rîndul celorlalte naţiuni. Sînt sigur că toţi marii noştri înaintaşi au visat la această Românie care s-a înfăptuit în zilele noastre, pentru că toţi au dorit pentru acest popor prosperitatea şi gloria. In soarta ei măreaţă de astăzi, eu văd întrupat visul tuturor generaţiilor din trecut, care şi-au iubit cu ardoare pămîntul şi au crezut în viitorul lui de aur. Viitor de aur, pentru că statul nostru se află acum cîrmuit de cele mai bune şi sigure mîini pe care le-ar fi putut avea vreodată.

Momentul proclamării Republicii mi-a dat certitudinea şi bucuria că ţara şi poporul nostru — trecînd peste grelele piedici din trecut — se vor înălţa spre viaţa pe care o are astăzi şi spre un viitor nemaiîntîlnit.

Ca mînuitor de condei, crescut — în familie şi în sînul naţiei mele — în spiritul dragostei faţă de oameni şi faţă de ţară, dragoste ce i-a animat pe toţi marii cărturari înaintaşi. m-am convins că evenimentul de la 30 Decembrie 1947 a însemnat nu numai o schimbare a formei de conducere a statului nostru, ci o cotitură uriaşă în viaţa acestui popor, o dezlănţuire a tuturor energiilor lui creatoare — în oricare domeniu de activitate. Adeziunea mea faţă de noua politică a ţării am exprimat-o încă de pe atunci, într-un poem. manifestîndu-mi — totodată — şi încrederea în destinul Republicii, la cîrma căreia venise partidul nostru.

Pînă şi întreaga atmosferă a vieţii scriitoriceşti s-a modificat, în sensul că scriitorii au devenit apreciaţi la justa lor valoare. Ca fost membru al Societăţii scriitorilor români, cunosc bine situaţia precară în care se aflau breslaşii condeiului, indiferent de mărimea lor. De aceea pot spune că astăzi situaţia s-a modificat numai şi numai în favoarea noastră. Talentul şi munca scriitorilor sînt preţuite şi de către conducerea statului şi de către popor. Pentru noi, evenimentele politice din ultimele două decenii şi jumătate au însemnat trezirea unei înalte conştiinţe profesionale şi o mare explozie creatoare — în toate genurile literaturii. Chiar eu, ca scriitor, aparţineam unei alte structuri literare ; astăzi, mă simt angajat total în fluxul vieţii noastre noi ; chiar posibilităţile mele de creaţie au devenit mai cuprinzătoare.

In instaurarea Republicii, văd o mare biruinţă în urma luptelor duse de veacuri de poporul nostru şi de oamenii lui cei mai înaintaţi. S-a înlocuit o conducere care „domnea“ cu una care într-adevăr *guvernează*, cu o *conducere activă*, la curent cu tot ce se întîmplă în statul nostru şi în afara lui, cu o conducere care este expresia voinţei întregului popor şi a setei lui de realizare.

înaltul prestigiu

Nicolae ŢAŢOMIR

Pornind de la realităţile majore ale societăţii în mijlocul căreia trăieşte, parcurgînd — într-un periplu al efervescenţei creatoare — peisajul contemporan românesc caracterizat prin valori certe şi durabile, scriitorul s-a dovedit a fi, în ultimul pătrar de veac, o conştiinţă tot mai activă şi lucidă, un participant integru şi direct la viaţa cetăţii.

Trăgîndu-şi seva din pămîntul fertil al vieţii, literatura este necesară ca aerul şi lumina întrucît, printre altele, ea determină — prin capacitatea de comunicare a ideilor încorporate în substanţa operei — o extindere atît a domeniului cunoaşterii, cît şi a ariei experienţei umane.

Veridic concepute şi veridic redate, bucuria şi uneori tristeţea, frumosul şi uneori urîtul, izbînda şi uneori eşecul pot fi atinse, în opera creată, de aripa perenităţii, pot constitui materia unei opere de reală valoare dacă universul estetic al scriitorului include în primul rînd zonele spirituale şi materiale ale mediului apropiat şi în continuă prefacere, extinzîndu-se apoi şi sintetizînd pe plan artistic stadiile de evoluţie ale spiritualităţii general umane.

Literatura ultimilor douăzeci şi cinci de ani, literatura Republicii noastre, s-a arătat a fi un florilegiu, o suită de creaţii pline de originalitate şi de idei fecunde, respingîndu-se aproape — funciar — mimarea unor revelaţii străine de structura proprie a scriitorului din societatea socialistă, ale cărei idealuri converg în focarul propriului său ideal.

Aşa cum releva George Călinescu, „tăria gloriei literare se confirmă prin diafanitatea figurii reale, istorice, a artistului“. Această figură reală, istorică, trăieşte în mijlocul poporului care făureşte istoria. Pentru artist, cunoaşterea presupune efortul demiurgic de a clarifica, de a limpezi, de a comunica, fireşte, cu mijloacele specifice artei sale.

Valoarea înaltă a unor opere literare româneşti, tăria gloriei literare a autorilor lor, se datoresc faptului că aceştia au cunoscut în prealabil viaţa, oamenii, năzuinţele societăţii în care trăiesc şi au reuşit să transmită prezentului şi viitorului — îmbinînd armonios tradiţia şi inovaţia — mesajul veridic al gîndurilor şi sentimentelor lor.

Aceste idealuri, gînduri şi sentimente sînt ale noastre, ale tuturor, care ne bucurăm de înaltul prestigiu al ţării noastre în lume, permanenţa victoriilor republicane asigurînd condiţii optime pentru realizarea de către popor a misiunii sale istorice de desăvîrşire a construcţiei societăţii socialiste multilateral dezvoltate.

Prestigiul politicii externe româneşti arată legătura organică a acesteia cu cerinţele contemporaneităţii şi îi dezvăluie caracteristicile : realism ştiinţific şi umanism, înaltă principialitate şi dinamism, spirit de iniţiativă şi simţ al noului.

In „sandale de aur“, literatura noastră a început demult şi din ce în ce mai prestigios marea ei călătorie pe meridianele lumii.

Aniversarea unui sfert de veac de la proclamarea republicii coincide cu sfîrşitul unui an în care au avut loc evenimente deosebite pentru destinele ţării. Aceste evenimente, materializare a vastului program elaborat de Congresul al X-lea şi de Conferinţa Naţională a P.C.R., vin să exprime hotărîrea întregului popor de a-şi spori eforturile, de a le concentra în direcţia accelerării ritmului de dezvoltare a economiei socialiste, astfel ca într-un viitor relativ apropiat România să se afle printre ţările dezvoltate ale lumii.

Aniversăm evenimentul istoric de la 30 Decembrie 1947 conştienţi de faptul că numai munca nooastră neobosită exprimă suprema cinstire. Numai eforturile noastre susţinute pot încununa şi justifica aspiraţiile spre mai bine ,iar efort înseamnă în primul rînd evaluarea atentă a posibilităţilor existente, perfecţionarea organizării şi a conducerii, efort înseamnă investigaţie sporită de inteligenţă, iniţiativă creatoare, simţ de răspundere. Realizările obţinute în cei douăzeci şi cinci de ani sînt rezultatul firesc al unui statornic sentiment patriotic. Greutăţile ţării au fost greutăţile noastre, izbînzile ţării au fost izbînzile noastre. Mîndria cu care privim tot ceea ce am înfăptuit determină hotărîrea noastră de a înfăptui şi mai mult, dragostea faţă de popor pun alături entuziasmul, abnegaţia şi voinţa fermă de propăşire materializată în faptele de zi cu zi.

Literatura, la rîndul ei, trebuie să fie oglinda acestor fapte, pornind de la ele, scriitorul dezvăluie semnificaţiile generale prin integrarea particularului într-un şir de cauzalităţi necesare. Pagina de revistă şi de carte exprimă coordonatele majore ale evenimentului social şi politic, implicaţiile sale în sfera individualului. Tot ce este valoros în literatura noastră din ultimul sfert de veac sintetizează, într-o gamă largă de mijloace de exprimare, ambianţa marilor transformări revoluţionare, aşează în centrul acestor transformări chipul omului contemporan angajat în marea bătălie pentru prosperitatea materială şi perfecţionarea morală. Patriotismul ca trăsătură permanentă a literaturii noastre cunoaşte astăzi dimensiuni noi, determinate tocmai de gradul înalt de angajare a omului de litere în marile probleme ale actualităţii.

In aceste zile care preced sărbătorirea marelui eveniment, scriitorii simt nevoia de a exprima încă odată, limpede şi apăsat, emoţia lor. Statornica dragoste pentru acest pămînt, pentru oamenii săi minunaţi, eroi ai operelor durabile. Rîndurile de mai jos vor să însemne, deopotrivă, mîndrie şi recunoştinţă.

---

vatra noastră românia

Dumitru IGNEA

Este greu de crezut sau de imaginat că undeva pe planeta noastră ar putea exista o fiinţă umană în sufletul căreia să nu sclipească, măcar din cînd în cînd, scînteia veşnică, nemuritoare a sentimentului de patrie. Această stare afectivă, profund umană, se cuibăreşte în noi ca o sămînţă sub brazdă, încă de cînd ni se oglindeşte cerul în pupile, încă de cînd rostim universalul cuvînt, mamă. Acest binecuvîntat bob încolţeşte, prinde rădăcini adînci, se ramifică devenind, odată cu scurgerea anilor, nepieritor. Nimeni şi nimic nu-l poate clinti, nimeni şi nimic nu-i poate nega dreptul la existenţă. Inegalabil acest sentiment de patrie ! Flacără care a ars şi arde, a luminat şi luminează de-a lungul mileniilor în numele libertăţii şi progresului. Cu el s-au făurit şi se făuresc istorii, din el au izvorît marile valori depozitate în tezaurul culturii mondiale. Fiecare popor şi-l cultivă în felul său, unic, udîndu-l cu apa vie a dragostei şi mîndriei izvorîtă din muncă, gîndire, har şi eroism. Nesecat este simţămîntul de patrie !

Patrie — pămînt, vatră. Mut, am ţinut cîndva în palmă, departe de ţară, o pungă cu ţărînă găsită lîngă piele, la pieptul unui camarad răpus de un glonte nemilos. Era un om simplu, un truditor al pămîntului. Nu ştia carte ; se pricepea să cînte din fluer, să mulgă oile şi să ţină în palme coarnele plugului. Am presărat ţărîna peste trupul acelui om întins în groapă şi în acea clipă mi s-a părut că aud un oftat adînc, liniştit : oftalul marii împăcări. In aceleaşi împrejurări am citit sau am scris deseori cărţi poştale pentru cei cărora slova le era străină, cu ale lor cuvinte şoptite, întortochiate întrebări, nu numai despre nevastă, copii. casă sau vite, dar şi despre pîrîul ce curge la marginea satului : „mai are apă ?“ şi despre cuibul cocostîrcilor de pe acoperişul casei : „să nu le smintească cumva sălaşul, împeliţaţii de copii !“ şi despre clopotul cel mare al bisericii din sat. Şi mai apoi, priveam cum mîna asprită de ferbinţeala puştii împodobea epistola cu stilizate crenguţe de brad, cu corolele vii ale muşcatei din fereastră sau cu secrete împletituri, cîndva încrustate de aceeaşi mînă pe stîlpii porţii şi ai cerdacului casei. Adîncă, trainică şi nespus de frumoasă este dragostea de patrie ! Freamătă ca strunele viorii sub arcuş atunci cînd, fie şi după un timp foarte scurt, întorşi dintr-o călătorie îndepărtată, simţim sub tălpi pămîntul pe care ne-am născut. Cine a trăit şi ar putea uita sentimentul rar, declanşat în clipa cînd, poposiţi lîngă mormîntul unui mare înaintaş, îndoim genunchiul şi înclinăm fruntea ? ! Invăţăm, vorbim şi ascultăm limba strămoşilor, în gînd cu vatra străveche pe care s-a închegat şi a căpătat străluciri ; plini de mîndrie că din cuvintele ei s-au ivit Mioriţa, bătrînele cronici, moştenirea Văcăreştilor, măreţia Luceafărului, comorile hîtrului humuleştean, acel şirag de perle rare numit sadovenian şi toate celelalte nenumărate nestemate. Rostim Dunăre, Olt sau Mureş, Pont Euxin, Ceahlău sau Bărăgan, profund convinşi că am numit patria. Cînd ascultăm o doină tremurînd în frunze, născută din alean, şoptim în noi : cîntec românesc. Firul de aţă albastru ca cerul în înserare sau galben ca holda pîrguită, verde ca pădurea bătrînă, roşu ca sîngele sănătos sau negru ca brazda răsturnată de plug, — firul şerpuind pe inul iei sau pe borangicul maramei, mîngiîat de degetele fetelor şi nevestelor acestui pămînt, lasă scris în urma lui un cuvînt : România.

E veche dragostea noastră de patrie, foarte veche. O cultivăm de două mii de ani. Timpul a cernut cu migală această pulbere de aur, a închegat-o şi a transmis-o din generaţie în generaţie ca pe un dar de mare preţ. S-au găsit unii gata să o transforme în tinichea ; alţii, ascunşi după faldurile lui bogate şi-au clădit palate confundînd plaiurile ţării cu propriile lor bunuri ; n-au lipsit nici cei care s-au străduit să neguţească sentimentul de patrie pe tarabele murdare de dincolo de graniţe. Dar în sufletele celor mulţi nu a putut pătrunde nimeni. Acolo sentimentul de patrie a rămas nealterat. În adîncuri de conştiinţă se pregătea marele salt calitativ.

Şi într-un sfîrşit de an, acum un pătrar de veac, a sosit acel moment de istorie nouă cînd oamenii cei mulţi, tezauratorii legitimi ai dragostei de patrie, au simţit arzîndu-le în artere un sînge nou. Minunate clipe. Anii nu au putut şterge din memorie, de pe retină imaginele acelor ore în care entuziasmul colectiv s-a revărsat în stradă asemeni unui uriaş fluviu ieşit din matcă. Nu se încheia un an ci un capitol de istorie. Se punea un punct apăsat, după care urma să înceapă scrierea capitolului următor, cu desăvîrşire nou, la a cărui schiţă, Partidul Comunist Român lucra de un sfert de veac. Imbogăţit şi înnobilat, străvechiul sentiment al dragostei de patrie se împlinea cu acela de popor stăpîn pe destinele sale. Nu o simplă coroană a fost trecută în rîndul obiectelor netribuincioase, uzate de vreme, ci o instituţie parazitară, îmbătrînită în rele. Poporul român a respectat şi respectă, a venerat şi venerează coroanele strălucitoare ale neamului şi pe purtătorii lor începînd cu Mircea cel Bătrîn şi terminînd cu Alexandru Ioan Cuza. Le respectă pentru că frunţile încununate cu ele au reprezentat, în timp, făcliile gloriei şi năzuinţelor de libertate ale truditorilor acestui pămînt. In memorabilul decembrie 47’ legea implacabilă a istoriei a extirpat de pe trupul ţării o ventuză lacomă, a înlocuit ideile refractare progresului devenite singulare şi total străine poporului muncitor.

De atunci, un strălucitor mănunchi de raze a fost proiectat asupra destinului patriei noastre. Fiecare an scurs a venit să adauge prin cîştigurile sale noi impulsuri sfîntului sentiment al dragostei de ţară. Inflorirea oraşelor şi satelor româneşti, ferbintea noastră dorinţă de prefecţionare şi de îmbogăţire a conştiinţelor, neînduplecata bătălie pentru echitate şi cinste sînt bunuri cîştigate pentru totdeauna. Miracolul românesc, născut aici lîngă arcul Carpaţilor, colindă demn toate meridianele globului. El reprezintă voinţa, talentul, munca şi mîndria unui popor liber. Ridicarea drapelului tricolor la o festivitate sportivă pe o îndepărtată paralelă, un produs vorbind româneşte într-o vitrină sau la o expoziţie din Paris, Moscova, Alger sau Tokio, o sondă petrolieră ploieşteană implantată în nisipurile ferbinţi ale Saharei, cuvîntul unui diplomat român rostit la ONU, în apărarea drepturilor omului — toate acestea şi încă multe altele vin astăzi să crească mîndria românească. Românească, socialistă, comunistă, profund internaţională în esenţa ei.

o singură iubire

Ioanid ROMANESCU

Aproape tot ce iubim, ca oameni, putem pierde în anumite momente ale vieţii. Din vina noastră, sau din vina celorlalţi. Pentru că sîntem oameni şi greşim. Dar o singură iubire, neconfundabilă, îmbogăţindu-ne cu fiecare zi trăită, ne rămîne mereu : Patria.

In România nu a existat vreodată mare scriitor care să nu-şi fi spus cuvîntul asupra evenimentelor istorice pe care le-a trăit, ca participant. Exemplele sînt atît de numeroase şi elocvente, încît o înşiruire de nume — oricît de bogată ar fi ea în cazul de faţă — nu ar fi îndeajuns de cuprinzătoare. Pentru că Istorie *înseamnă, pentru noi* înţelegere superioară a condiţiilor noastre *şi* acţiune în funcţie de realităţile noastre. *In general, cînd scriitorul român spune* eu, *înseamnă, de fapt,* Noi ; *în general, scriitorul român nu se comunică numai pe sine şi nici nu are orgoliul de a fi sau de a rămîne un „caz particular“. El vede cu ochii Celorlalţi, este o parte infimă — dar mobilă — a retinei unui ochi enorm, percepe din toate unghiurile ; el este fiecare punct al imaginii timpului trăit, pentru că ia lucrurile în serios. Conştiinţa lui îl obligă ; nu-i cere nimeni ; şi nici nu are sentimentul „sacrificării“ talentului său. Nimeni nu ne spune, nouă, astăzi, să scriem despre (sau numai despre) un anume lucru. Noi scriem despre Patrie pentru că îi aparţinem, noi oameni de litere, mai mult decît oricînd. Că există, în alte părţi, arbori mai înalţi, mai drepţi şi mai frumoşi ? Dar noi sîntem arborii care păstrăm pămînt între crengi — şi avem cea mai de preţ podoabă a noastră. Uneori, în acel pămînt dintre crengi, cresc fire de iarbă. Este o marcă a vitalităţii pămîntului nostru. Opera scriitorului român (oricît de modern ar fi fost el pentru vremea lui) conţine — indiferent în ce măsură — şi elemente din bogata creaţie al cărei autor inegalabil e poporul, adică elemente ale modului de* a vedea *şi de a* simţi *româneşte. „Iarba crescută în arbori“ poate părea numai o imagine poetică. Dar legătura cu pămîntul şi cu oamenii lui, în cazul oricărui scriitor român, este o realitate.*

Scriu acestea acum, la aniversarea unui sfert de veac de la proclamarea Republicii. Cu douăzeci şi cinci de ani în urmă, copil fiind, vestea aceasta am primit-o ca pe un eveniment deosebit ; pentru că aşa au primit-o părinţii mei şi oamenii locului meu de naştere. Pentru că, atunci, noţiunea de Patrie a căpătat, în minţile şi în sufletele oamenilor de aici, noi dimensiuni. Ai noştri *luaseră în întregime răspunderea asupra destinului acestui popor.* Ai noştri *erau cei care suferiseră în închisori pentru că erau purtătorii unor idei generoase, erau cei care luptaseră pe front, cei care împărţiră pămînt celor săraci. Evenimentele ulterioare au constituit o urmare firească a conducerii de către popor.*

Nu pot încheia aceste gînduri la aniversarea Republicii, fără cîteva versuri despre încrederea mea în Ai noştri :

„noi înşine, de-oriunde ni-s oamenii aproape
— chiar dacă-n munţii stelelor ar ninge,
ni-i scrisă cartea neamului sub pleoape —
noi am învins, învingem noi şi vom învinge !“

o convorbire cu MARIN PREDA*)

— ...Moară de vînt? Cred că am văzut una pe undeva prin Ardeal, pe lîngă Sibiu, dacă-mi aduc bine aminte. Dar mai înainte am văzut mori de vînt, așa cum am văzut toți, în desenele care însoțeau rezumatul pentru copii al aventurilor iscusitului Don Quijote. Acolo am luat cunoștință despre ceea ce se cheamă o moară de vînt. O descripție halucinantă face Geo Bogza într-unul din reportajele sale; el a văzut de aproape o moară de vînt, s-a dus lîngă ea, a pipăit-o, a pus mîna pe pînza cîrpită. Peticul acela pe care îl descrie amănunțit adaugă fantasticul viziunii... Mi se pare că mori de vînt mai există și azi, pe undeva prin nordul Franței, nu sînt sigur. Inteleg eu cum devine chestia asta, cu morile de vînt. Vrei să mă determini să spun ceva despre „Don Quijote"...

— Nu neapărat. Mori de vînt există și în viețile contemporanilor noștri, scriitori sau nu. Dacă tot ați pomenit de romanul lui Cervantes...

— Există două categorii de ficțiuni în proza literară. Sînt cărți la care aderăm, le înțelegem foarte bine, ne recunoaștem în ele; ceea ce reprezintă asemenea cărți este pentru noi ceva întru totul inteligibil. Dar sînt și, ca să zic așa, cărți cu bătaie lungă, pe care nu le pricepem de mici, ci abia mult mai tîrziu, poate la maturitate. De altfel, în asta constă și secretul longevității lor. Dacă ar fi ușor de priceput, această ușurință ar duce poate și la consumarea înțelesului, care s-ar toci cu anii și n-ar mai constitui un motiv de nedumerire, un semn de întrebare, pe care să-l preia generațiile următoare, veacul următor. O astfel de creație, la care nu aderi la prima lectură din tinerețe, este și „Don Quijote". Cînd am citit pentru prima oară această carte, n-am înțeles nimic. Totul mi s-a părut neverosimil și cam stupid. Aventurile acestui cavaler ar fi trebuit să mă determine să rîd. Dar nu rîdeam deloc. Era o veselie a autorului care nu mi se transmitea, pentru că înțelesul îmi scăpa. Un biet nebun a citit cărți despre cavaleri și pleacă și el cu o mîrțoagă și cu un țăran cam mărginit, ales să-l însoțească... Toată chestia asta n-a constituit nici o atracție și nu avea nici un farmec pentru vîrsta mea de optsprezece ani. Abia pe urmă, cu anii, auzind sau citind, mi-am dat seama că predispoziția aceasta a lui Don Quijote are un înțeles, că există aci o anumită subtilitate. Luptei cavalerului cu morile de vînt i s-a dat un sens mai înalt, pe care atunci, în tinerețe, eu nu-l văzusem în carte. Don Quijote nu mai părea un nebun total, ci un om cu iluzii zadarnice. Dar mă întreb dacă asta a vrut să spună Cervantes.

— In prefața și în dedicațiile cărții, Cervantes își prezintă singur romanul. Spune: „Cartea nu-i decît o înjurătură îndreptată împotriva cărților cavalerești". Scopul romanului ar fi „să ruineze autoritatea acestor cărți". Don Quijote: „Măcar, senior Quijote, că scornirea / Ți-a-ntunecat a minților lumină / Nicicînd un om nu-ți va găsi pricină / Spunînd că ți-a fost josnică pornirea". E deci un nebun care a avut țeluri frumoase. Nu e vorba nici o clipă despre ceea ce ne-am obișnuit să numim donquijotism. Mai tîrziu a cam fost vorba. Ce s-o fi întîmplat cu cartea? Poate că fiind, totuși, o carte genială, plină de viață, oamenii au văzut mai departe, dincolo de ceea ce le indica autorul în prefață...

— Orice cultură, națională sau continentală, sau care ocupă o mare parte geografică a lumii, trebuie să-și creeze niște mituri, niște noțiuni de referință care să constituie o posibilitate de legătură între secolele care trec peste capetele oamenilor. Mă îndoiesc că un chinez ar înțelege „Don Quijote". Nu, din tot ce am învestit noi în aceste aventuri cam neverosimile, el nu va înțelege nimic. Nu-și va da seama de ce numim „donquijotești" și nu altfel acțiunile umane generoase, dar zadarnice. El nu va înțelege, chinezul sau alt locuitor al planetei din alt continent cultural, după cum noi înșine, dacă citim nu știu ce cugetări ale lui Li-Tai-Pe, sau Confucius, sau Buda, nu le prea înțelegem. Sînt printre europeni oameni care apreciază filozofia budistă. In ce mă privește, n-o apreciez deloc. Mă plictisesc înțelepciunile acestea, pe care le înțeleg, dar care mi se par mult prea depărtate și prea abstracte. Nu-mi sugerează o realitate la care să ader cu o convingere fundamentală. Cu mai mare plăcere îl citesc, de pildă, pe Schopenhauer, a cărui filozofie mi se pare foarte apropiată și pe înțelesul meu de european. Așa judecînd lucrurile, înțelegem că donquijotismul este o noțiune de circulație permanentă, specific europeană. Și se vede că termenul a fost bine gîndit, de vreme ce n-a fost minat și nu este minat de nici un alt termen, deși au trecut aproape patru sute de ani și, slavă Domnului, s-au scris atîtea capodopere și au apărut scriitori mai mari decît acest spaniol, scriitori ca Balzac și Tolstoi.

— Aș vrea să adaug la ceea ce ați spus cîteva date. Prima: „Don Quijote" este una din cărțile cu cea mai mare circulație europeană; în prefața la ediția românească se scrie chiar că ar fi cartea cel mai des tradusă. A doua: nu există scriitor român care să fi fost influențat în mod hotărîtor de către Cervantes. Sînt „balzacieni", „tolstoieni", poate „proustieni", „gidieni", pot fi întîlnite episoade „shakespeariene". Cuvîntul similar, pornind de la „Cervantes", nu s-a format. Nu s-a simțit nevoia. In „Istoria literaturii române" (compendiu) de G. Călinescu vom găsi opt referințe la Shakespeare, patru la Tolstoi, cinci la Balzac, șase la Proust, cinci la Gide. La Cervantes, nici una. De altfel, „Don Quijote", carte tradusă în toate limbile globului, nu a fost tradusă decît foarte tîrziu în limba română. Au existat niște adaptări pentru copii, a existat o tălmăcire, acum vreo treizeci de ani, a lui Popescu Telega. Abia în 1965 apare prima traducere completă. Există o atitudine specifică a cititorului din România față de această carte? Dostoievski spunea că este „cea mai tristă și cea mai frumoasă poveste din literatura lumii". Nu-i place această frumoasă poveste cititorului de la noi?

— Părerea mea este că acest gen de nebunie nu este agreat de cititorul român, care vede în strădania oricărui om de a lupta cu morile de vînt o întreprindere care naște mai degrabă rîsul. Dar nu rîsul superior, ci rîsul de dispreț care n-ar încuraja scrierea unei cărți ca „Don Quijote". Alte popoare, n-aș spune mai naive, dar care au un alt fond de gravitate, pătrund dincolo de niște fapte care pe cititorul român îl nedumeresc („Stai, domnule, fii serios, ce-i cu chestia asta? Care moară de vînt? Astea sînt prostii?") Un alt cititor, elvețian sau german — în special german, cred — sau chiar francez, vede imediat sublimul atitudinii personajului. Intr-o lume în care toți oamenii sînt obsedați de existență și de lupta pentru existență, francezul, cu inteligența lui pătrunzătoare, sesizează imediat caracterul fascinant al unui erou care își consumă toată bruma de avere pe care o are, ca să cumpere cărți cavalerești și să-și umple podul cu ele. Și încă asta ar fi o manie într-adevăr fără sens, dacă personajul ar rămîne aici. Dar el trece la practică. Își face rost de o iapă, își stoarce creierii să-i dea acestei iepe un nume sonor, potrivit pentru faptele mărețe pe care o să le săvîrșească, își caută un scutier, mă rog, îl vrăjește pe nenorocitul ăla de Sancho Panza, și pe urmă și pleacă la drum, fără să-și dea seama că împrejurările istorice care favorizau apariția cavalerilor rătăcitori nu mai există, s-au modificat. Nu vede în jurul său schimbarea. Ei bine, anacronismul sublim al personajului, românului îi este străin. Spune: „Domnule, ăla este un biet nebun". Da, da, un biet nebun, dar e un nebun obsedat de-o idee, pe care vrea s-o pună în practică în ciuda vitregiei condițiilor și-a zădărniciei acțiunii respective! Asta se întîmplă, poate, pentru că românii — și noi doi am mai discutat despre asta — au cunoscut prea multe nenorociri. Nenorociri adevărate, nu închipuite. Nu erau niște vrăjitori ascunși într-o moară de vînt, cum își imagina Don Quijote; chiar veneau niște tătari care năvăleau și distrugeau căminele noastre, vetrele noastre, tot ce clădeam. Tot ce se putea clădi pe pămîntul acestei țări era ars. Nu? Veneau tătarii și aruncau suliți de foc în bisericile noastre, pe orașele noastre. Nimiceau tot. Trăind sute de ani aceste realități, ești prea puțin dispus să mai te distrezi cînd vezi oameni care au psihologii bizare și sînt stăpîniți de un soi de nebunie, aceea de a lupta cu condiții vitrege, în ciuda evidentei zădărnicii. Vezi, la noi nu se poate. Cine pățește prea multe, are prea puțin chef să aprecieze sublimul unuia care pățește lucruri închipuite sau o pățește din pricina unei închipuiri. Noi am trăit în realitate asemenea grozăvii. Prea multe din nedreptățile împotriva cărora luptă Don Quijote sînt imaginare. Dacă-mi amintesc bine, el vedea într-o turmă de oi niște dușmani ascunși. Ei, la noi, chiar erau niște dușmani. Nu era o simplă turmă de oi inofensivă. Sau întîlnea în cale o slugă bătută de stăpînul său, și imediat își imagina că era o victimă nevinovată, iar bătăușul un monstru; se vedea apoi că sluga era un șmecher care nu știu ce treabă nu făcuse și care merita să fie bătută. La noi, lucrurile stăteau altfel, erau mult mai rele, au fost sute de ani mult mai rele.

Venea peste casa românului străinul, turcul sau cine venea și cu adevărat, smulgea copilul de la sînul mamei, ca să-l ducă sultanului, drept bir în semn de vasalitate. In timp ce Spania, ce ocupație a suferit? Mi se pare că o singură ocupație, cea arabă. În orice caz, Spania, la rîndul ei, a fost o putere triumfătoare.

— Pe vremea lui „Don Quijote", era cea mai mare putere din lume.

— Trăia Filip al II-lea. Și pe urmă noi știm că din Spania au pornit conchistadorii care vînau oameni cu cîinii pe noul pămînt descoperit, în America. In stampele la care ne uităm, vedem spanioli vînînd indigeni și ucigînd. Nu la ei în țară se petreceau aceste orori, ci ei le provocau în altă parte.

— Și totuși s-a întîmplat ca eroul cel mai puternic al cărților dumneavoastră — care nu sînteți, după cum se vede, un admirator fără rezerve al lui Cervantes — să fie comparat cu Don Quijote, iar comparația să facă o anumită carieră în critică. A pornit de la o afirmație a lui S. Damian, care zicea că „Ilie Moromete repetă într-un sens o experiență de Don Quijote". Cîțiva ani mai tîrziu, un alt critic, Marin Mincu, îl contrazicea întîi pe S. Damian și susținea că nu există o legătură între Moromete și Don Quijote, iar apoi se contrazicea și pe sine spunînd că Moromete „e mai profund în gratuitate" decît Don Quijote, adică făcea totuși comparația. Există ceva comun între cele două personaje? Sigur că și Moromete și Don Quijote sînt oameni buni, inteligenți, generoși, și unul și celălalt nu văd la un moment dat realitatea, dar aceste cîteva lucruri se pot spune despre aproape orice erou din literatura universală, și despre Pierre Bezuhov, și despre Mîșkin, și despre Ladima. Asta nu înseamnă că toți aceștia repetă experiența lui Don Quijote. Atitudinea lui Moromete poate fi, într-un episod, donquijotescă, dar cred că nu există om care să nu fi avut, măcar o dată în viață, o asemenea atitudine...

— O cultură, chiar dacă nu este integrată și pe planul difuziunii, este fără voia ei integrată într-un anume spațiu geografic. Europa are o cultură în care idei și teme, filozofii și creații, circulă de la o țară la alta, cu o forță mai mare sau mai mică. Asta ține de specificul culturilor naționale. Unele sînt interesate mai mult de un anume aspect al activității umane, altele de altul. In Italia și în Franța a apărut, sub o formă comună, aceeași idee (guvernînd două mari opere, „Divina Comedie" și „Comedia umană"), ideea de comedie, arta fiind văzută ca un amplu spectacol. Ideea e reluată și la noi. Au fost scriitori care au văzut arta ca un spectacol făcut să copleșească pe cititor. Intre ei stă la loc de frunte Eminescu, care este marele nostru poet: ideile sale, stările sale sufletești, predispozițiile sale cele mai intime sînt caracteristice romantismului german; el rămîne însă un poet original atît prin tragismul său, care este deosebit de cel al romantismului german, cît și prin forța sa de expresie specifică geniului și reprezentînd virtuțile creatoare ale poporului nostru, în acel timp și nu numai în acel timp. Există, deci, tema artei ca spectacol. Există și tema eroului contemplativ, a omului care, fără a disprețui activitatea, își dă seama că insul care e numai activ își consumă viața și nu înțelege nimic din ea, pentru că devine robul acțiunii. Să vezi viața, s-o contempli, nu neapărat ca pe un spectacol, ci ca pe un lucru de al cărui secret trebuie să te pătrunzi, să te uiți la oameni, la soare, la tot ce există e însă o plăcere în sine, pură, misterioasă, e aproape un viciu. Din pricina asta, acestor oameni li se întîmplă tot felul de nenorociri. Nu dau exemple numeroase, dar mă gîndesc la eroul lui Lermontov, la Peciorin, la unele personaje ale lui Balzac, la Oblomov. Tema aceasta, a omului contemplativ, e demnă de cea mai mare atenție; de fapt, aici se pune întrebarea ce este viața: un prilej de acțiune sau un prilej de contemplare. Cel care alege un drum și merge pînă la capătul lui devine erou, erou de dramă. Un asemenea erou e doamna Bovary, o eroină din galeria celor cu aspirații neîmplinite, cunoscînd, ca și Don Quijote, acea stare sufletească care ne face să aspirăm spre ceva care nu există, sau spre ceva care este, dar puterile noastre și condițiile noastre de trai nu ne permit să-l atingem. Doamna Bovary găsește cîțiva bărbați pe care îi iubește, dar se dovedesc niște tipi comuni, neinteresanți. Urmează, bineînțeles, prăbușirea, inclusiv ruina materială. Cine are asemenea aspirații ajunge negreșit la ceea ce ajunge și doamna Bovary, adică e încolțit de griji și de necazuri care, în cele din urmă, îl copleșesc. In literatura română, un conteplativ al naturii este Sadoveanu, un om care, așa cum am mai avut ocazia să spun, integrează ființa umană în natură ca pe o vietate de un gen deosebit. Pe planul unei mari finalități a naturii, omul nu are o soartă mai fericită decît a lupului, a peștelui; între vînător și vînat nu se cască o prăpastie. Lupoaica trebuie și ea să-și hrănească puii, după cum ne amintește el într-o frumoasă povestire de a lui; lupoaica vînează și le aduce puilor să mănînce; iar în vremea asta este ea însăși pîndită și în cele din urmă vînată. Sadoveanu arată aici că, în natură, lupta speciilor, dintr-un anume punct de vedere, este un fenomen la care trebuie să ne închinăm. Și te întrebi chiar, cine are dreptul să distrugă o specie? O specie de păsări, să zicem. Dar, spre liniștirea noastră, tot Sadoveanu arată că păsările sînt atît de numeroase —, mai numeroase decît oamenii —, încît vînarea lor nu reprezintă o tragedie. Dimpotrivă. Rămînînd toate în viață, s-ar înmulți prea tare, ar invada pămîntul. In orice caz, pagina aceea, în care el spune că planeta noastră este de fapt o planetă a păsărilor, nu a oamenilor, este de o mare poezie. Tema asta are un caracter universal; peste tot, și la asiatici, în special la asiatici, există viziunea asta care înglobează sau are tendința de a îngloba într-un singur tot, oameni și animale, păsări și ape. Cred că Sadoveanu este, din acest punct de vedere, un scriitor asiatic. Moromete al meu este și el un contemplativ, iar drama lui este drama contemplativității, de care pomeneam mai înainte. Iluziile lui sînt prezente, adevărate, dar el nu acționează. Ca să fie un Don Quijote, Moromete ar fi trebuit să acționeze în spiritul iluziilor lui. Dar ce interes aș fi avut eu — și ce interes are orice scriitor — să imite pe altcineva, să imite pe alt scriitor, altă carte? Chiar dacă realitatea ne-ar îndrepta să facem asta.

— Spuneați că, pentru a semăna cu Don Quijote, Moromete ar trebui să acționeze în sensul iluziilor lui. Cum adică? Vă rog să încercați să dați un exemplu. Intr-o împrejurare oarecare, cum ar fi procedat Moromete, dac-ar fi fost Don Quijote? Ar trebui întîi precizată iluzia, și apoi să vedem cum ar fi acționat în sensul acelei iluzii.

— Una dintre iluziile acestui erou este că lumea ar putea trăi fără bani, iar poziția asta e a țăranului patriarhal. El simte că puterea banului — care devine din ce în ce mai mare în timpul său, cînd el însuși a ajuns mic proprietar de pămînt — îl pune în situația de a face din producția sa, o marfă. E dator să muncească pentru a-și întreține familia, dar să muncească într-un anume stil, și anume producînd cereale pentru sine, dar și pentru a le vinde. E nevoie să dobîndească bani. Și nu numai pentru plata, hai să zicem, a impozitelor și a altor obligații cetățenești, ci în general, pentru a avea un element de siguranță împotriva nenorocirilor care pot apărea în viața colectivității agricole: secetă, lipsuri. Dacă omul are ceva bani, cumpără din altă parte și în felul ăsta se pune la adăpost. De asemenea, trebuie să aibă bani și pentru a se dezvolta. Au apărut mașinile, care pot să-i ușureze, să-i schimbe, să-i revoluționeze munca, să-i dea posibilitatea să nu mai crească atîția cai cîți ar avea nevoie într-o economie tradițională, autarhică, ci mai puțini, un singur cal pentru trasportul persoanei lui și, în rest, să aibă un tractor pentru muncile cîmpului, pentru arat și semănat. Deci, banul înseamnă un atac brutal la adresa iluziei cu care se nutrește personajul, că el, cu pămîntul lui și cu copiii lui, cu ce are, poate continua să trăiască liniștit, că nu va fi nevoit să intre în cursă. Da, e adevărat, vede și el, țăranul este atras în această cursă. Dar încotro o să meargă? Spre ce? Neliniștea unor asemenea întrebări îl determină pe erou să rămînă pe poziția lui pînă la sfîrșit. Cum ar trebui să acționeze Moromete, eroul meu, în spiritul iluziilor lui? Răspunsul este că el și acțioinează în acest spirit, și sigur că în acest sens are o trăsătură donquijotescă. Să ne reamintim. Întîi că el îi ia în rîs pe copiii lui, care vor să cîștige bani. Asta-i acțiune, nu? Vrea să-și păstreze copiii, să-i învețe felul său de viață, să muncească la cîmp, iar cu surplusul de cereale, care o fi, n-au decît să se ducă să-l vîndă la munte sau la baltă. Asta ar fi una. Al doilea: el nu cedează atunci cînd acești copii stăruie în dorința lor de a-și face altă viață decît cea tradițională și nu acceptă, luptă cu disperare să-și păstreze copiii lîngă el. În finalul primului volum, le administrează acea bătaie crîncenă. Dar nu este o bătaie, ci un gest de disperare, prin care încearcă să-i oblige să rămînă ceea ce ar trebui ei să fie, după părerea lui, adică țărani adevărați. În volumul doi, asistăm la o altă acțiune, tot de natură donquijotescă: îl dă pe unul din băieți la școală, dar în același timp începe o trudă de cîțiva ani de zile, stăpînit de un gînd, un gînd bizar, pentru un om ca el, care a dat dovală de atîta lucidi-

(continuare în pag. 11)

Florin MUGUR

* **Din volumul** Convorbiri cu Marin Preda, **în curs de apariție.**

literatură și societate

Pămîntul țării

Pămîntul prin care liniștea trece
Vine spre mine acum,
Pămîntul țării, suind spre iarnă,
Vine spre mine acum.

La ușă respiră, aproape,
Spre mine acum,
Cu dulce ispită, cu stele pe degete
Pămîntul, aproape.

Și ora e gravă și legea lui e eternă.
Curind, va incepe viscolul să mă poarte
Printre stele și zimbri
Pe albe cărări.

Un demiurg poate crea

Un demiurg poate crea o pasăre
Cu aripi de pulbere reci,
Cind iarna e lungă
Și tinăr petreci,
Cu pleoapa inghețată printre brazi.
Ei fluieră tot mai subțire,
Pină in vaier recazi
Și vaierul prinde, dulce, să se resfire...

A trecut steaua

Pe la fereastra mea a trecut steaua
Intr-o vreme de indoială, pe cind
incolțeau trandafirii de toamnă.
Gongul bătea singur.
Gonaciul apei blind se adumbrea.

Prin intuneric intr-un tirziu,
aș fi putut visli.
Prin brațele mele curgea riul.
Lumina a lăsat atunci acea tulburare

Era printre mesteceni

Era printre mesteceni o lumină,
de fiecare se-ntreba
de unde vine,
cînd va trece,
cu pași pe ape, lin, ca ne urma.
Era printre mesteceni o lumină
sau fiară tristă care ne privea...

Și numai greierele

Și numai greierele nopții cunoștea același drum
Și tainele fintinilor
Crengile inchipuiră pe cer, pină la ziuă
o constelație nouă.
Doar sufletul nostru, neschimbătorul, călătorea.
Din cind in cind se tulbura o apă-n adincul său
Iar după ploaie
la marginea pădurii răsăreau ciuperci
și fluierau mesteceni...
Din cind în cind ceva bătea din aripi :
ca teama de-a-ncorda definitiv un arc.

Aura MUȘAT

opinii...

lirism și accesibilitate

Publicului cititor i se oferă astăzi cu dărnicie cărți de versuri, a urmări în această direcție producția editorială dintr-un singur an, spre exemplu, presupune un foarte serios efort. În presa literară — și nu numai în presa literară — se vorbește despre avalanșa editorială în fața căreia cititorul poate apărea derutat, neputincios (mai ales în cazul autorilor neconsacrați) să selecționeze, să diferențieze volumul valoros de cel care se vrea ca atare. Desigur, faptul că se scrie mult este îmbucurător. Faptul că se publică mult vine să scoată în evidență anumite trăsături ale climatului cultural din țara noastră, pune în lumină condițiile materiale excepționale de care se bucură literatura în genere. Acceptînd ideea că există condiții pentru a se publica mult, și pornind de la realitatea că se procedează ca atare nu înseamnă că „piața literară" (ca să folosim o expresie mai puțin literară) absoarbe orice. Producțiile mediocre și submediocre ajunse la cititori mai puțin informați pot crea o impresie falsă asupra ceea ce reprezintă în ansamblu poezia română de azi, poezie ale cărei indiscutabile valori continuă în chip fericit o tradiție extrem de exigentă. Criticii îi revine rolul de a contracara proliferarea mediocrității, de a o denunța cu obiectivitate și simț de răspundere (nu cu mai puțină claritate !), asumîndu-și delicata, dar nu mai puțin utila misiune de a stabili o scară a valorilor (nu e vorba, evident, de o schemă rigidă) care să înlesnească cititorilor o percepție de ansamblu mai exactă. Cîștigul e atît de partea cititorului, cît și de partea poeziei.

Existența publicului este binecunoscută. A nu o accepta sau a o ignora înseamnă a judeca îngust, a ceda în fața unor teorii nefondate (e vorba de acele teorii care se referă la privilegiul „inițiaților"), înseamnă a scoate poezia din circuitul normal al difuzării ei, a-i crea o existență automată, în sine, prin aceasta ireală. Nimeni nu poate justifica azi ezoterismul ca trăsătură necesară a poeziei, ca marcă a profunzimii și a complexității. Aceasta pentru simplul motiv că valoarea, și de aici capacitatea poeziei de a emoționa, nu este condiționată de o astfel de complexitate artificială (dacă este într-adevăr complexitate) în care, în cel mai bun caz, noutatea, insolitul pot fi socotite elemente de diferențiere și deci false peceți ale valorii.

Accesibilitatea poeziei nu se prezintă atît ca o chestiune de **deschidere** la public (ceea ce nu înseamnă că ocolește acest aspect), nu ține de ceea ce numim în mod obișnuit expresie clară, univocă din punct de vedere al semnului lingvistic, eminamente logică în ceea ce privește informația. A fi accesibil înseamnă în primul rînd „a lovi în plin" (de multe ori prin procedee mai greu de explicat), a face să vibreze puternic acele resorturi intime ale sufletului uman, înseamnă a găsi o „lungime de undă" prin care să se poată stabili o legătură de eficacitate (artistică) maximă cu un număr cît mai mare de oameni ; acești oameni sînt cititorii dintr-un anume loc și al unui anume timp, idealul fiind multiplicarea la infinit a acestor circuite magice. Dintr-un anume punct de vedere, poetul nu are nimic de ascuns cititorului său, iar dacă formal pare că o face este pentru că, prin ceea ce el încearcă să decupeze, să

mistificarea prin evazionism

Cuvîntul „evazionism" a căpătat o circulație mai pronunțată în publicistica noastră literară abia în ultima vreme, în ultimii cinci ani, să zicem. Ceea ce nu înseamnă că el este un „nou născut". Ne amintim că am întîlnit atît problema ca atare cît și cuvîntul la Călinescu, încă în 1962, într-o **Cronică a optimismului** din 2 noiembrie : „Ce-mi pasă de evenimentul diurn și efemer ? zice artistul de pretenții puriste și evazioniste. Răspund : Marea artă, născută din pasiune și frămîntare, se naște numai atunci cînd artistului îi pasă de Hecuba... și de Cuba".

Ce este evazionismul ?

Este tendința de a fugi de realitate, de a se debarasa de ea. Dar de ce această fugă ? Cauzele pot fi mai multe :

1) Neacceptarea, principială și organică, a realității. Scriitorul, nemulțumit de o realitate care-i contrariază gusturile și idealurile, se refugiază în himere, reverii, lumi ficționare, utopice etc. E cazul multor romantici. În cadrul societății noastre, pentru al cărei triumf scriitorul e alături de toată suflarea, această cauză, firește, nu acționează.

2) Dificultatea realității. A contura, prin scris, un tablou plauzibil al unui fragment de viață — spunem un lucru știut — nu e la-îndemîna oricui. Chiar cei care nu sunt scriitori vor fi observat cît e de greu să descrii veridic și viu o întîmplare, un fapt, un episod. Scriitorul alege soluția, facilă, a evazionismului, atunci cînd simte că realitatea îi scapă. Evazionismul acuză o insuficiență a **simțului concretului**. De acord, acest evazionism poate fi involuntar, în sensul că scriitorul e perfect convins de autenticitatea și însemnătatea relatărilor sale, în fond foarte depărtate de esența realului ; avem de-a face, în acest caz, cu o auto-înșelare, a cărei sorginte e fie în lipsa de talent, fie într-o structură psihică deformatoare. Scriitorul e de bună credință, caută să vadă exact și să scrie în consecință, dar cuvintele, fluxul lor, îl trag spre eroare. Dacă e lipsă de talent, scrierea va fi fadă, lumea înfățișată va avea contururile estompate, neclare. Evazionismul echivalează aici cu o lipsă de precizie, de pregnanță. Dacă e o structură psihică deformantă, lumea transpusă în pagină va fi lizibilă, dar va deruta : „Da, interesantă poveste, dar unde se pot întîmpla asemenea lucruri, de ce, și ce vor ele să spună ?". În ambele variante, plasarea în timp și spațiu e defectuoasă.

Voluntar fiind, această speță de evazionism e mai blamabil. Scriitorul constată lucid că nu are forța necesară pentru a se desfășura vast și a fora adînc, și se „consolează" cu investigarea luxuriantă a frămîntărilor și tramelor (sau dramelor) mărunte, de mîna a doua. S-ar putea obiecta : nici un scriitor nu va recunoaște că obiectul atenției sale este secundar. În replică, vom semnala că există, obiectiv, o ierarhie a însemnătății faptelor, și că deci, la talente presupus egale, va interesa mai mult istoria devenirii unui om odată cu vremile sale, decît (ca să folosesc un exemplu ajuns... clasic) istoria unei muște între două geamuri.

3) Desconsiderarea adevărului.

sensul angajării

(urmare din pag. 1)

închipui acum un scriitor adevărat lipsit de idei. Literatura este un mijloc complex de comunicare și înrîurire asupra omului, ea poate să-l determine să înțeleagă mai profund sensurile majore ale vieții, să cuprindă un orizont uman cît mai larg și să aspire spre cele mai înalte culmi ale omenescului ; un instrument deosebit de puternic capabil de a face ca oamenii să-și amplifice experiența, să identifice ceea ce au trăit și să cunoască sentimente, întîmplări netrăite și, în consecință, să ia atitudine față de ele, să fie în stare să discearnă ceea ce este nociv omenescului.

Spuneam mai sus că acțiunea umană în general are o intenție, un scop. Scopul literaturii noastre nu poate fi altul decît cel al societății în care trăim: de a transforma continuu omenescul în mai omenesc, de a ajuta cu „uneltele" ei la făurirea omului nou pe măsura umanismului socialist. In strînsă legătură cu această idee, credem că este necesar ca revistele noastre să ia în discuție o serie întreagă de noțiuni des folosite dar, tot de atîtea ori înțelese greșit sau numai în anumite părți ale lor, pe care cîteodată le absolutizăm, încercînd să ne justificăm propriile slăbiciuni : necunoașterea realității socialiste ce ne înconjoară sau lipsa de talent. Este știut că literatura ca oricare artă, are un statut de autonomie relativă, este un fenomen specific, cu legi proprii de dezvoltare. A înțelege numai din acest unghi literatura, actul de creație și, mai ales, a-l absolutiza ni se pare o eroare. Literatura, cu statutul ei de autonomie relativă, este o parte integrantă a societății noastre, o componentă specială a concepției largi despre omul de astăzi și cel de mîine, capabil să se perfecționeze continuu, să devină mai om, în funcție de idealurile care se nasc în realitatea înconjurătoare, socialistă. Stabilit odată scopul societății noastre, literatura nu i se poate sustrage. Indemnul secretarului general al Partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu, adresat scriitorilor la Conferința lor Națională din acest an — „Faceți ca operele voastre să servească poporul" — sintetizează lapidar tocmai această supremă datorie ce o au literatura și slujitorii ei. Exemplul marilor noștri înaintași din literatură merită cu prisosință repetat de noi astăzi, la dimensiunile noii lumi pe care ne-o construim aici, pe pămîntul românesc. Această dorință și datorie nu umbrește cu nimic sensul fundamental al noțiunilor de libertate și de valoare — ca să ne referim doar la ele — ci dimpotrivă, numai astfel libertatea de creație și valoarea creației capătă consistența reală. „Libertatea" de a descrie agonia unei insecte, de a-ți etala niște firave senzații, escamotînd ceea ce frămîntă cu adevărat pe semenii tăi, falsificînd fie prin înnegrire, fie prin înrozire momentele hotărîtoare ale vieții lor, s-a dovedit o „libertate" dacă nu nocivă, cel puțin inutilă și penibilă.

Aceste lucruri sînt bine știute de noi și, credem, atît de evidente, încît sînt acceptate de toți. Atunci ce rost au asemenea rînduri tipărite aici, cu cine polemizăm, de cine ne delimităm ? Aminteam mai sus de unele cărți, pe care citindu-le, îți pui întrebarea : ce au ele comun cu timpul nostru?

eludeze în discursul său poetic, tinde să dea o maximă eficacitate emoțională acestei comunicări de tip special, conferindu-i prin folosirea într-un anume fel a cuvintelor sensuri multiple, fundamentale.

Poetul nu-și poate permite complicarea gratuită a argumentelor cu care vrea să convingă pe alții (poezia este un anume fel de argumentare, de persuasiune) căci, procedînd astfel, riscă să le suprime. Dragostea de viață, de natură, de patrie, dragostea de om devin accesibile, e drept, nu prin simpla lor afirmare (existența unor astfel de sentimente este, evident, o premisă necesară), dar tot așa, învăluirea lor în straturi succesive de sensuri cețoase pentru obținerea chipurilor, a unei complexități și forțe de convingere sporite se dovedește o operație care face deservicii sentimentelor în cauză.

Talentul are acea capacitate de a intui cuvintele apte să traducă în chipul cel mai adecvat emoția. Pînă la un punct, poezia poate fi considerată o alegere savantă de termeni. E vorba de un stadiu necesar, dar nu unic, de obiectivarea emoției, de transpunerea ei într-un sistem de referință inteligibil pentru toată lumea. Operația este dictată de un impuls afectiv sau ideatic individual care, separat de cuvînt, deci acceptat în formă pură, este un embrion artistic și nu un „organism normal". Emoția intensă și cuvîntul, luate izolat, sînt elemente, poezia este substanța care le subînțelege și care, desigur, este anulată de absența unuia sau a altuia.

Poetul autentic ar fi acela care, figurat vorbind, are tăria de a „renunța" la cuvinte, căci cuvîntul poate deveni la un moment dat ostil emoției, distrugînd-o. Se știe, în poezie platitudinea nu se confundă cu simplitatea, cu claritatea. Există platitudini ca rezultat al unor complicații de aparență, asemenea unor străluciri scurte, fapt ce corespunde unui fond emoțional nul sau adus în acest stadiu. Sub aparența complexității, cititorului îi sînt oferite surogate poetice, invocîndu-se în cazul respingerii lor argumentul incompetenței.

Marile noastre sentimente sînt puține la număr (și poate de aceea sînt atît de puternice), modalitățile de a fi exprimate sînt infinite. A intra în contact cu opera de artă înseamnă a identifica acele sentimente, a le **resimți, și, în consecință**, a le adînci. Fără îndoială, trebuie să existe pasiunea căutării, perseverența, acel apetit care este în bună parte nativ, în bună parte dobîndit, format. Dar nimic nu poate suplini absența sentimentelor. (absența este și pura lor enunțare), nici chiar o nemaipomenită originalitate, o frapantă inteligență, un seducător rafinament etc. Astfel de atribute, și mai sînt multe altele din aceeași sferă, devin, în clipa absenței constantelor despre care vorbeam, **accesorii** ale unei absențe, elemente ce pot suscita un interes de moment, pot trezi admirații efemere, inconsistente. Cititorul simte întotdeauna această absență ; cel avizat o denunță, cel obișnuit o contestă tacit. Ea poate fi desvăluită cu claritate, așa cum poate fi mistificată, savant poleită, și, cel mai eficace mijloc de a ascunde nimicul este supralicitatea aparențelor. Cuvîntul ca mod concret de existență a poeziei poate exista la rîndul său și sub **aparența** poeziei, posibilitățile pe care le oferă în ceea ce privește rimarea poeziei sînt, de asemenea, infinite.

Valorile literare au apărat din totdeauna valorile umane. A le apăra este tot una cu a le conține, a le afirma, a le recrea. Numai astfel se justifică noutatea, căutările, experimentele. Noutatea este respinsă în clipa în care înseamnă o altă modalitate de a nu spune nimic.

În fața poeziei cititorul are foarte rar sentimentul relaxării, al divertismentului. Mai mult decît o piesă de teatru sau un roman, spre exemplu, (nu-i vorba de orice piesă de teatru sau de orice roman) poezia **solicită**. Solicită prin aceea că surprinde în chip laconic experiențe capitale, nu-și poate permite digresiuni, încearcă descifrarea unor stări complexe și esențiale totodată, pornește la refacerea unor senzații de maximă acuitate. Cititorul intră în acest joc de bună voie, încearcă el însuși în astfel de momente o forțare a textului spre a surprinde o pluralitate de sensuri. Sesizarea lor este de cele mai multe ori o operație inconștientă, intraductibilă, sau greu traductibilă în limbaj logic. Poetul însuși mizează pe acest lucru. Colaborarea sa cu cititorul apare ca un fapt inerent, existența, necesitatea ei sînt semnele realizării poetice. Arătam mai înainte, jocul aparențelor este în această situație un pericol. Pluralitatea de sensuri devine o pluralitate forțată, nu una care se **impune** ca plauzibilă și verificabilă. „Eu am vrut să spun cutare lucru — afirmă poetul X — ce să fac dacă n-am fost înțeles ? Uite, cuvîntul cutare trimite la cutare lucru, deci cutare înseamnă cutare" etc. Asemenea interpretări sînt dezolante și, bine înțeles, precedentele lor, adică textele sînt descurajatoare.

Cine trebuie să se considere neîndreptățit ? Cititorul căruia i se oferă astfel de mostre de incoerență sau cel care, de fapt, inițiază asemenea dubioase tranzacții ? Răspunsul cred, e limpede. Exigența cititorului se „reduce" la un singur lucru : găsirea în textul poetic a acelor sentimente și idealuri familiare prin măreția lor omului, a acelor sentimente și idealuri care au făcut ca nobile aspirații umane să devină izbînzi.

Faptul că în România de astăzi cultura este un bun al tuturor, poporul venind spre cultură cu dorință avidă de cunoaștere și de înțelegere, atitudinea artistului trebuie să fie unică, fermă : el trebuie să slujească poporul, oferindu-i acele opere demne de faptele și de țelurile sale. Poetul, căci despre el ne-am ocupat în aceste însemnări, este dator să simtă omul și timpul, să comunice cu acest om și cu acest timp, deci este dator să **se ridice** la dimensiunile umane și istorice ale contemporaneității. El nu trebuie să scrie „pe înțelesul tuturor" pentru că nu se pune problema să se **coboare** la o anume treaptă de înțelegere așa cum lasă să se întrevadă expresia citată. Prin ceea ce scrie, el are datoria de se **ridica** la înălțimea acelor idealuri care caracterizează societatea noastră, are datoria să satisfacă în chip onest și responsabil setea crescîndă de cultură a unui popor pentru care cultura a fost întotdeauna parte integrantă a marilor sale prefaceri istorice. Astăzi cultura îi este o prezență familiară și, ca atare, în nici un moment nu i se poate pune la îndoială competența, gradul înalt de receptivitate a noului.

Dan DRAGOMIR

Cea mai gravă formă de evazionism literar este cea în care scriitorul hotărăște, deliberat, escamotarea realității, din convingerea că plăsmuirile sale, pe coordonate fanteziste vor avea mai multă valoare decît transfigurarea fidelă a realului, pe coordonate date, existente. Aici e viciul atins de Călinescu : „ce-mi pasă mie de evenimentul diurn și efemer ?", anume confuzia dintre cotidian și efemer. Practicianul unui atari evazionism socotește că ceea ce se petrece sub ochii lui intră exclusiv în atribuțiile reportajului, că suferă de păcatul imediatului, că arta trebuie căutată în abstracțiunile eterne. El uită că marea creație constă tocmai în a extrage eternul din diurn. Faptul că apa e peste tot aceeași nu ne scutește să studiem rîurile. Evazionismul de acest gen e, într-un fel invers ca-n proverb : el nu vede copacii din cauza pădurii, nu vede oamenii din cauza... Omului. Disprețuiește imaginea vie în favoarea reprezentărilor abstracte. Trebuie să i se aducă aminte că majoritatea capodoperelor prozei (și chiar și ale poeziei) au fost inspirate de realitatea contemporană autorilor. Petroniu a scris despre desfrîul timpului său, Dante n-a ezitat să introducă în divinul poem ecouri ale luptelor politice din cetatea sa, Rabelais, sub aparența fantasc-burlescă, și-a scrutat cu maliție epoca. **Legăturile primejdioase** au dovedit cum se poate surprinde, chiar dintr-un unghi restrîns, atmosfera morală și socială a unui veac. Marile romane ale secolului trecut (Balzac, Stendhal, Flaubert, Zola, Dickens, Tolstoi, Dostoievski) sunt toate fresce avînd ca subiect **viața deocamdată.**

Vocabula nu e întru totul adecvată fenomenului. „Evazionism" sugerează ideea de evadare. Or, a evada din realitate presupune că realitatea constrînge, oprimă, silnicește — ceea ce e desigur aberant. Scriitorul României socialiste are bune temeiuri să îndrăgească anii pe care-i trăiește. A „evada" e un cuvînt dur și străin chestiunii. Evazionismul e mult mai aproape de **evaziv**. În acest sens, evazionismul apare ca un opus al angajării. În loc să fixeze ceea ce e „arzător" (deci tensionat, dinamic, complex), preferă parabola în doi peri. Evazionismul evită marile învolburări pentru apele călduțe. După cum remarca Marin Preda (într-un eseu deschizător de drum în procesul intentat evazionismului), există un evazionism literar și unul social, primul fiind expresia celui de-al doilea. Într-adevăr, scrisul fiind armă, a o folosi pentru a trage în muște e o tristă dezertare. Rostul suprem al scriitorului e de a fi un Faust căruia-i reușește oprirea timpului. El e Demiurg în măsura în care o lume va trăi, cu adevărurile și erorile ei, cu strălucirile și petele ei, cu victoriile și ezitările ei — în paginile pe care le lasă.

Dar, cum am văzut, evazionismul este și un mod de non- sau antirealism. O imagine palidă este, la urma urmelor, o imagine falsă. Posteritatea nu ne va judeca după articolele teoretice, ci după gîndurile și acțiunile din romanele noastre. Cît adevăr, atîta viață.

*

Această idee a fost cu acuitate reliefată de Tezele Conferinței naționale a scriitorilor : „...N-au lipsit nici cazurile cînd creația literară contrazicea profesiunile de credință scriitoricești, vădind preocupări minore, lăturalnice, fără vreo legătură serioasă cu realitățile vieții, sau chiar evazioniste. Din destule romane și piese de teatru lipsesc contradicțiile adevărate ale vieții noastre, conflictele cu semnificații sociale adînci, fiind înlocuite cu drame singulare și nesemnificative, cu frămîntări individuale sterile, cu speculații abstracte. Lărgirea tematică a fost înțeleasă de unii ca o ocolire a temelor majore. Investigarea întregii sfere a omenescului a fost uneori înlocuită prin cantonarea în zonele sufletești obscure, abisale, în stările anxioase și depresive, în cîmpul reflexelor individualiste și reveriei gratuite".

Se degajă din aceste constatări încheierea că evazionismul, este o subminare a realismului. Orice carte este, cu sau fără vrere, o **mărturie.** Bineînțeles, fiecare face „depoziție" despre ce a văzut și cît. Dar dacă cineva aflat pe o mare furtunoasă și sublimă în zbuciumul ei va remarca doar bețele de chibrit ce plutesc la suprafață, oricine va concede că avem de-a face fie cu o deplorabilă îngustime sufletească, fie, mai rău, cu o intenție minimalizantă.

Realismul, ca mod de a simți și scrie viața, nu e deloc „nețărmurit" — dar, din alt unghi de vedere, există un **realism sine qua non** al oricărei opere realmente reprezentativă. Dintotdeauna realitatea a handicapat fantezia. Aplecarea **în afara** sinelui a produs, fără excepții, mai mult și mai profund decît autocontemplarea. Arta atinge grandoarea numai cînd își asumă ceea ce e grandios în viața fenomenală. (Exemple ? **Iliada, Cidul, Mizerabilii, Război și pace, Răscoala).** Incontestabil, nu doar grandiosul e obiectul artei. Vuietul mării se aude și-ntr-o măruntă scoică.

Evazionismul este, prin urmare, un refuz, o escamotare sau o dezarticulare a realului. Realismul apatic, anemic sau minor e tot evazionism. Naturalismul, aidoma, pentru că autorul, în loc să contemple de la înălțime freamătul vieții, privește prin microscop firicele de praf. Ceea ce s-a numit „onirism" (în proză) e, iarăși, searbăd evazionism. Căci oricît ar fi de fascinantă lumea visului, adevărurile esențiale sunt produsul stării de veghe, de luciditate. Și apoi, e cel puțin meschin a prefera miriadelor de fapte și frămîntări sub regim solar, fantasmagoriile, fie și simbolice, ale omului dormind.

Dar evazionismul, în ultimă analiză, este și o abdicare de la principiul umanist. Literatura înaltă a fost mereu un reflex al celor mai presante întrebări ale omului asupra lui însuși. Ignorîndu-le, evazionismul se trădează ca literatură pentru nimeni.

Mihai PREDEANU

— ne mai discutînd realizarea lor artistică cu totul submediocră. Din fericire maculatura literară de acest gen nu caracterizează literatura noastră actuală, ea îi umbrește doar strălucirea. Asemenea observații nu sînt valabile numai pentru beletristică, ci pentru critică, mai ales atunci cînd autorul face tot felul de piruete în jurul unor cuvinte frumoase și al unor idei „subțiate", abdicînd în parte sau total de la efortul de a stabili niște criterii reale, ale valorii, în stare să cuprindă măcar în parte sentimentul certitudinii și evidenței. O cultură în general și o literatură în special nu se poate constitui în afara valorilor. Este firesc să nu fie pulverizat în probleme efemere, în mici răfuieli de grup, ci spre clarificarea lucrurilor fundamentale ale evoluției literaturii noastre actuale.

Revista noastră încearcă și va încerca pe viitor să se delimiteze față de o asemenea literatură în care timpul acesta, atît de fierbinte, este absent, de lucrări vădit evazioniste, lipsite de valoare artistică, ca și de critica estetizantă, plină de cuvinte frumoase, dar lipsită de consistența ideilor. Literatura se face cu cuvinte, dar împreunarea cuvintelor cuprinde idei, semnificații cît mai vaste și mai polivalente. Concepția filozofică, socială, politică și morală a spiritualității noastre nu poate lipsi din literatura pe care o scriem. Literatura din totdeauna și de oriunde nu s-a sustras socialului și politicului decît cu riscul devenirii ei ca o îndeletnicire inutilă. Mai mult ca oricînd astăzi gesturile politice, larg sociale, morale, trebuiesc exprimate prin literatură, ele au un ecou imediat în conștiința literaturii. Literatura noastră este chemată nu să conțină doar adevăruri învăluite în „mister", ci să arate adevărurile-adevărate despre om și lumea în care trăiește, să opteze continuu pentru o concepție prin care cunoașterea înseamnă clarificare și dezvăluire, intuiția sensului dezvoltării acestei lumi. Respectul față de adevăr, înțelegerea profundă a aspirațiilor poporului al cărui fiu ești, slujirea lui cu toată forța talentului tău, iată adevărata libertate a scriitorului. Nimeni nu ne învață cum să scriem, cîtă bucurie sau cîtă durere să punem într-o carte, ce modalitate de exprimare să alegem (și aceasta atestă încăodată înțelepciunea și generozitatea politicii partidului nostru cu privire la literatură), dar cei din jurul nostru au dreptul să aprecieze, să judece ceea ce a ieșit din nopțile și zilele de trudă ale scriitorului.

Marii scritori și-au trăit timpul lor deopotrivă ca oameni și ca scriitori. Literatura lor nu este decît mărturia pentru acest timp. Noi nu putem depune mărturie cu paginile noastre în fața urmașilor decît pentru acest timp, al nostru, de acum. A formula artistic tot ce înseamnă acest timp, înseamnă totodată a te delimita de tot ce este perimat, anacronic, de împrumut. Imprumutul în literatură sună artificios, nu dă vigoare unei opere, ci dimpotrivă o reduce la epigonism și mimetism. Nimic nu se poate construi pe asemenea idei de împrumut, valabile pentru alte timpuri poate, sau, în altă parte a globului. Munca scriitorului nu înseamnă a repeta ceea ce s-a făcut mai înainte, a spune ceea ce s-a spus, ci tocmai în putința de a rosti noul. Istoria literaturii noastre ne pune în evidență — ca istoriile tuturor literaturilor, — tocmai lipsa de glorie a cărților născute din împrumuturi, din idei străine realității în care respectivii scriitori au trăit, nocivitatea pentru dezvoltarea firească a acestei arte. Numai ceea ce trăiești și cunoști real, cu întreaga ta ființă de scriitor, are sorți de izbîndă în paginile tale. Ideile care exprimă astăzi poporul nostru, tot ce înseamnă noua Românie și oamenii ei, toate bucuriile și necazurile, înaintările, într-un cuvînt, ceea ce sîntem noi astăzi și devenim, poate constitui adevărata forță a literaturii — o literatură care să descopere adevăruri ce ne interesează, adevăruri ce înseamnă însăși viața noastră.

De aici decurge înalta menire a scriitorului, responsabilitatea cuvîntului-artă. Responsabil față de cine ? Față de cei din jurul tău și față de tine însuți. Cu alte cuvinte sinceritate absolută între gîndul tău și cuvîntul tău tipărit. Forța talentului, în acord deplin cu idealul artistic și cel etic cel mai avansat, poate da măcar parțial certitudinea că munca ta de scriitor slujește cu adevărat semenilor **tăi**, că are sorți să reziste în timp, că n-ai folosit inutil limba în care s-au scris atîtea capodopere nemuritoare. Responsabilitatea înseamnă, în acest sens, și respect profund față de cultura în care speri ca opera ta să se integreze, față de propria-ți profesie pe care ți-ai ales-o. De aceea este firesc să milităm pentru o literatură a celor mai înalte idei din spiritualitatea noastră românească de astăzi, animată de umanismul socialist, pentru că numai o astfel de literatură este și va fi capabilă să influențeze societatea, să ajute omul în continua lui devenire.

Am pus în discuție în aceste rînduri doar unele din problemele literaturii noastre, care credem că necesită o dezbatere mai susținută și mai profundă, nu pentru că peisajul nostru literar ar fi chipurile în umbra unor grave erori, ci pentru că dorința noastră, a tuturor scriitorilor, este ca la succesele indiscutabile pe care le-am înscris în acești ani, concretizate în atîtea cărți, să adăugăm noi valori ; pentru că în toate căutările noastre, efortul să fie unit spre adevărata valoare ; și, în ultimă instanță, cum putem să slujim cu armele noastre mai bine poporul și partidul de a căror stimă și prețuire imensă se bucură astăzi profesia de scriitor.

...controverse

(Ne aflăm în sala de mese a Motelului X)

OSPĂTARUL: Doriți să fie și flori?
PUICA: Iaca întrebare! Păi cum să nu fie?
OSPĂTARUL: Avem gladiole și garoafe.
PUICA: Nu cumva să le amesteci. Separat garoafele, separat gladiolele.
OSPĂTARUL: Da, doamnă. *(Iese).*
PUICA: Spălătorul e mizerabil. Camera e plină de gîndaci.
ION: Mda.
PUICA: Știi foarte bine că nu-s sîcîitoare. Pur și simplu sînt gîndaci, iar la spălător, chiuvetele-s soioase.
ION: Desigur.
PUICA: Cum fac vreo observație, cum te și simți dator să-mi răspunzi cu „mda" și „desigur".
ION: De...
PUICA: Poftim, vorbește cu el!
OSPĂTARUL: *(Revine cu un maldăr de flori din plastic).* Cîte zece la trei vaze, e bine?
PUICA: Ce-s astea, Dom'le?
OSPĂTARUL *(Răsfiră florile)*: Garoafe a 4,75... și gladiole a 10,15.
PUICA: Din plastic?
OSPĂTARUL: Țin o veșnicie.
PUICA: Mie să-mi pui flori naturale. Astea să le păstrezi pentru nunta dumitale.
OSPĂTARUL: Sînt însurat, vă rog frumos.
ION: Puica, te rog...
PUICA: Ce să mă rogi, nu vezi ce-a adus? Ca la crîșma din Dămăroaia.
ION: N-ai fost în viața ta la crîșma din Dămăroaia.
PUICA: Și de unde știi?
ION: Cel puțin așa cred.
OSPĂTARUL: Doamnă, vă rog frumos, de unde să iau flori naturale? Pînă-n oraș sînt șapte kilometri.
PUICA: Florile naturale se iau din natură. Pe fereastră, te uiți?
OSPĂTARUL: Cînd n-am clienți.
PUICA: Nu vezi că-i plin de flori? Hai, fuga după margarete.
OSPĂTARUL: Ce fel de margarete, doamnă?
PUICA: Albe.
OSPĂTARUL: Am gestiune, vă rog frumos. Nu pot pleca, trimit un picolo.
ION: Lasă, mă duc eu.
PUICA: Tare te mai pricepi s-o ștergi cînd dai de greu!
ION: Chestiunile astea administrative mă depășesc total.
PUICA: Auzi! Și-i ditamai directorul de liceu.
ION: Am doi adjuncți.
PUICA: Păi asta-i, că fără ei...
ION: Mda. *(Iese).*
PUICA: Vreau să gust mîncarea.
OSPĂTARUL: Toată?
PUICA: Toată.
OSPĂTARUL: Păi nu-i gata toată.
PUICA: Ce-i gata?
OSPĂTARUL: Salamul de Sibiu și măslinele.
PUICA: Să vedem măslinele.
OSPĂTARUL: Poftiți, vă rog frumos.
PUICA *(gustă)*: Sărate.
OSPĂTARUL: Așa le primim.
PUICA: Nu-i o scuză.
OSPĂTARUL: Desigur.
PUICA: Precis că-n depozit aveau și altele.
OSPĂTARUL: Nesărate, doamnă?
PUICA: Mai puțin sărate.
OSPĂTARUL: Nouă ni le-au dat pe astea.
PUICA: Fiindcă au văzut cu cine au de a face.
OSPĂTARUL: S-aduc altele, Doamnă?
PUICA: De unde?
OSPĂTARUL: Din oraș. Nu-s decît șapte kilometri.
PUICA: Dumneata mă iei peste picior, așa-i?
OSPĂTARUL: Vai de mine, clientul nostru, stăpînul nostru.
ION *(Intră, cu un buchet de sînziene)*: Poftim.
PUICA: Ce-s astea?
ION: Nu-s din plastic.
PUICA: Ți-am spus s-aduci margarete.
ION: Nu-s. Ceea ce se vede pe geam e ochiul-boului.
PUICA: Sînzienele sînt flori de hram.
ION: Eu ziceam că-s flori și-atît.
PUICA: La hram, de Sfîntu' Ion, numai acolo s-aduc sînziene.
ION: N-ai fost în viața ta la hram.
PUICA: De unde știi?
ION: Așa cred.
PUICA: Ospătar! Pune-le p-alea din plastic.
ION: O să fie ca la Dămăroaia.
PUICA: Mai bine să semene a crîșmă, decît a mînăstire.
ION: Și cu astea, ce fac?
PUICA: Ține-le. Acuși îți vin colegele *(ascunde buchetul după perdea)*. Pînă una-alta, gustă măslina asta.
ION *(gustă)*: Hm.
PUICA: Hm, de, mă rog, mda — poftim răspunsuri de intelectual.
ION: Ce răspuns vrei, măi nevastă, mi-ai dat să gust o măslină, am gustat-o și basta.
PUICA: Cum e?
ION: Bună.
OSPĂTARUL *(Tușește semnificativ)*
PUICA: Bună? Ia-o și p-asta.
ION *(Mestecă)*: Mda.
PUICA: Adică ce?
ION: Bună și asta... Puțin cam nesărată, nu?
PUICA: Prea sărată.
ION: Mă rog, dacă spui...
PUICA: Da' tu nu simți?
ION: Eu simt că-i bună.
PUICA: Ei, poftim!

GONG

(Aceeași sală. Au sosit oaspeții: cei care, în urmă cu un deceniu, au absolvit Facultatea de filologie).
OSPĂTARUL: V-aș ruga să fiți amabili și s-alegeți vinul.
PUICA: Din păcate, e treabă de bărbat. Măcar p-asta s-o faceți bine. Hai, ce mai așteptați?
(Ion, Vasile, Gheorghe, Petre, ies, împreună cu Ospătarul. Pauză lungă. Femeile nu se cunosc și se cercetează pe furiș).
PUICA: Mda...
ILEANA: E cam răcoare, nu?
SOFIA: Parc-ar fi.
PUICA: Să-nchid geamul?
EMILIA: O, nu, lăsați-l.
PUICA: Mda... *(Se uită la ceas)* Nouă și cinci.... Cu ce-ați venit?
ILEANA: Cu mașina.
PUICA: Autobuzul, ori..
ILEANA: Cu-a noastră.
PUICA: Ce-aveți?
ILEANA: Trabant.
PUICA *(Către Sofia)* Și matale?
SOFIA: Fiat.
PUICA: E bun, e bun. Mic, da-ncape mult. M-am speriat cîte încap într-un Fiat 600!
SOFIA: Al nostru e 1.800.
PUICA *(Și mai sec)*: Aha. *(Către Emilia)* Tot cu mașina?
EMILIA: Wartburg.
PUICA: Am auzit că suspensia...

Dramaturgul văzut de Nichita Stănescu

EMILIA: Da, unii spun că zguduie.
PUICA: Și nu zgîlție?
EMILIA: Noi ne-am obișnuit.
PUICA: Oricum, nu consumă.
EMILIA: 7,3 la sută.
PUICA: Are supapele-n cap?
SOFIA: Warszawele au supapele-n cap.
PUICA: Mereu confund Wartburgul cu Warszawa. *(Către Sofia)* Cîți kilometri aveți la bord?
SOFIA: Nici 30.000
PUICA: Înghite ceva ulei?
SOFIA: Normal. Cît scrie-n cartea tehnică... A dumneavoastră?
PUICA: Tot normal.
SOFIA: Ce-aveți?
PUICA: I.M.S. Noi stăm la țară și...
EMILIA: Și n-aveți asfalt.
PUICA: Ba avem. L-a pus bărbatu-meu. Da' nouă ne place I.M.S.-ul. La nevoie cari și lemne cu el. Odată, am adus un vițel. Să văd cum aduci vițelul în Watrburg.
EMILIA: N-am prea încercat.

GONG

(Petrecerea a început)
ION *(Cu paharul în mînă, continuă toastul)*: ...și s-a dovedit că în grupa noastră a fost mai ales o legătură de suflet... Ați venit de la sute de kilometri și-n urma unui biet anunț, înghesuit la rubrica de „mică publicitate" a „României libere"... Vă rog să-mi dați voie să fiu sentimental și...
GHEORGHE: Ești invitatul meu.
ION: Și să afirm că... că... Să afirm...
GHEORGHE: Afirmă, frate, odată!
ION: Vrei să vorbești tu?
GHEORGHE: Nț.
VASILE: Atunci, lasă-l în pace.
GHEORGHE: Și tu ești sentimental?
VASILE: Și eu.
GHEORGHE: Așa-s poeții.
VASILE: Cred că și niște pietre care nu s-au văzut de zece ani ar avea dreptul să...
GHEORGHE: Să lăcrimeze.
PUICA: Poftim, lacrimi din piatră seacă.
SOFIA: Ssssst! Liniște!
GHEORGHE: Hai, Ioane, nu te intimida!
ION: Nu mai știu unde am rămas.
GHEORGHE: Voiai să afirmi că... că... că...
ION: Că sînt emoționat...
GHEORGHE: Asta, se vede.
EMILIA *(Către Gheorghe)*: Ce-ar fi să-ți ții gura?
GHEORGHE: Gata, tac. Totdeauna mi-a fost frică de tine. Handbalistele au mînă grea. Mai ales cele din lotul național.
EMILIA: Nu mai sînt în lot.
GHEORGHE: Abateri disciplinare?
EMILIA: Bătrînețe.
ION: Mă mai lăsați mult cu paharul în mînă?
PUICA: Stai, Nae, jos, dacă tot nu te-ascultă nimeni...
ILEANA: Vorbește pentru mine. Eu, te ascult.
PUICA: Ori vorbește pentru toți, ori tace.
PETRE: Am auzit eu că filologii sînt guralivi, dar chiar așa...
EMILIA: Atențiune, s-a trezit bărbatu-meu.
PETRE: Da' ce, pînă acuma am dormit?
EMILIA: Te-ai gîndit la meciurile tale.
PETRE: Și asta-i rău?
ION: Propun să bem.
GHEORGHE: Fără toast, nu beau.
ION: Atunci, poftim, toastează.
GHEORGHE: Ai uitat că-n studenție eram cel care vă stricam cheful?
ION: Strică-ni-l și-acuma. Să vedem dacă mai poți.
GHEORGHE: Nu-i greu. *(Se ridică)* Stimați colegi și neveste de colegi...
PETRE: Și soți. Eu sînt soț de colegă.
GHEORGHE: Și stimați soți de colege. Ne-am întîlnit după zece ani, cu chelie, burtă și riduri.
EMILIA: Ba pardon.
GHEORGHE: Fato, am ochi format, îți lipsesc două bretele, înseamnă că porți corset.
PETRE *(Către Emilia)*: Na, că te-a ghicit!
GHEORGHE: Dați-mi voie... La această masă se află colegul nostru Ion, profesor emerit, deputat comunal...
PUICA: Județean.
GHEORGHE: ...județean și lector la SRSC... Se află Vasile, poetul care trimitea versuri colegelor, umplînd amfiteatrele cu hîrtii de scris din mape „Spicul".
VASILE: Din mape „Caraiman".
GHEORGHE: Caraiman. Vasile s-a dat la fund, s-a alcoolizat ușor... Taci din gură, te cunosc după ochi.
VASILE: Am publicat trei cărți. Sub pseudonim.
GHEORGHE: Care pseudonim?
VASILE: Nu contează.
GHEORGHE: Te pomenești că tu semnezi „Arghezi".
VASILE: Ți-am spus că nu contează. Nu scriu pentru tine (bea).
ILEANA *(Discret, îi dă paharul la o parte).*
GHEORGHE: Se mai află, stimați colegi și neveste de colegi și soți de colege, subsemnatul, gazetar acrit la un cotidian de rangul șapte... Ia să vedem cine lipsește. Ioane, tu erai cu jurnalul grupei.
ION: Lipsește Victor.
GHEORGHE: Asta-i director general, semnează acorduri internaționale, nu vine el la o pîrlită de întîlnire cu foștii colegi.
ION: Lipsește Valentin
GHEORGHE: Valentin... Care Valentin?
ION: Irimia. Valentin Irimia.

„NINGE"

MIRCEA

GHEORGHE: Ăla care și-a cumpărat lucrarea de diplomă?
ION: Și pe care l-ai turnat tu.
GHEORGHE: Nu știu dacă „turnat" e termenul potrivit.
VASILE: Să nu ne încurcăm în termeni.
GHEORGHE: Mă rog. Și altceva?
ION: Asta-i tot.
GHEORGHE: Nu, zău! Dar Mara?
ION: Am uitat-o.
GHEORGHE: Tu s-o uiți?
ION: De ce să n-o uit?
PUICA: Cine-i asta Mara? Nu mi-a vorbit de Mara.
GHEORGHE: O colegă.
PUICA: Blondă? Tu cam oftezi după blonde.
GHEORGHE: După cîte-o deziluzie, ți se schimbă și preferințele... Unde-i?
ION: Habar n-am.
EMILIA: A divorțat. Și are doi copii. M-am întîlnit cu ea la mare.
PUICA: E blondă?
EMILIA: Liniștiți-vă, doamnă, e absolut șatenă.
PUICA: Despre toți colegii mi-a vorbit. Vă știu gusturile și obiceiurile pe de rost. Numai despre Mara, asta, n-am auzit.
GHEORGHE: O fi uitat-o, doamnă.
VASILE: Posezi la perfecție arta de a strica cheful tuturor.
GHEORGHE: V-am prevenit. Sînt specialistul în materiale critice și titularul rubricii „Fapte ce trebuiesc dezaprobate".
GHEORGHE: Ce amestec are titlul ăsta?
GHEORGHE: Nici unul.
ION: Aveai dreptate — nu trebuia să te lăsăm să vorbești.
GHEORGHE: V-am spus-o de la început.
ION *(Ridică paharul)*: Propun să bem pentru cei zece ani care au trecut... Pentru anii ce vor veni... Pentru prietenia noastră... La mulți ani!
PUICA *(Bea)*: Dar bine, vinul ăsta e absolut acru!

GONG

Sala este goală. Ospătarul debarasează masa și așază farfurii curate. De dincolo, prin ușa întredeschisă, se aude muzică. Bănuim că toți sînt la dans. Din cînd în cînd, ospătarul se uită la cei care dansează (nu-i vedem) și zîmbește. Pe ușa principală intră Valentin. Este îmbrăcat neglijent, bărbos, cu părul vîlvoi.
OSPĂTARUL *(Îi taie calea)*: E-nchis, stimabile, în seara asta e-nchis.
VALENTIN: Și eu unde-mi beau vodca?
OSPĂTARUL: Azi nu-i chip, localul e-nchiriat.
VALENTIN: Iar nuntă?
OSPĂTARUL: Petrecere aniversară. Filologi. De-aia cu gura mare.
VALENTIN: Tăticuțule, mi-ești prieten, ne cunoaștem de-o viață, am venit cu ultimul autobuz, numai la voi e deschis peste noapte, ce naiba faci?
OSPĂTARUL: Scumpule, în seara asta mă scuzi.
VALENTIN: Să mă-ntorc șapte kilometri pe jos?
OSPĂTARUL: Da' ce, eu te-am chemat?
VALENTIN: Dau ciubuc.
OSPĂTARUL: La noi nu există. Citește afișul. Sîntem unitate model.
VALENTIN: Foarte bine, dau ciubuc model.

const.

quasi
una natura morta...

**Aproape-n fiecare sîmbătă, pe la orele nouă,
Iarna ceva mai tîrziu, poți s-o vezi
Pe bătrîna doamnă cu ochelari, cu baston...**

**Se plimbă calm prin spațiile sale verzi,
Neschimbate, — vechile spații ale memoriei,
Nevestejite de optzeci de ani și ceva.**

**Uneori stă de vorbă cu păpușile, moarte de mult,
Își repetă, mergînd pe sub arbori,
Lecția de istorie, rememorează datele...**

**Vin uneori în parc alte doamne bătrîne,
Croșetează ciorapi, citesc romane de dragoste,
Una, severă, face educație unui cîine...**

**Lîngă platanul acesta se-adună
Citeodată pînă la trei sute de doamne,
Închid umbrela, privesc spre lac spre lună,**

**Spre fata cu mini-jupă, spre omul cu ziare,
Una vorbește de prăjituri, de cura minerală,
Alta divulgă orgolios rețete culinare...**

fragmente din piesa cu același titlu de

RADU IACOBAN

OSPĂTARUL : Vrei să chem portarul ?
VALENTIN : Dau și portarului.
OSPĂTARUL : Ți-a ieșit vre-o lovitură ?
VALENTIN : La „Loz în plic". Pe cuvîntul meu.
OSPĂTARUL : Ți-ai găsit cine să te creadă ! De zece ani pierzi nopțile cu-o votcă mică. Și mai vorbești de ciubuc ! Hai, gata, valea !
VALENTIN *(Îi arată portofelul) :* Ia uită-te ce-i aici.
OSPĂTARUL : Fiuuu ! Ți-a murit bunica din Canada ?
VALENTIN : Ai o sută-n cap dacă mă lași să stau la masa aia.
OSPĂTARUL : E pentru tacîmuri.
VALENTIN : La un colțișor.
OSPĂTARUL : Să văd suta.
VALENTIN : Uite-o. Sută model.
OSPĂTARUL : Da' să stai în nișă. Că altfel te simt filologii și-am încurcat-o amîndoi.

VALENTIN : Amigos ! Un *Johnny Wallker.* Mare.
OSPĂTARUL : De unde ai auzit tu numele ăsta ?
VALENTIN : Dacă n-am pronunțat corect, atunci un *White Hourse.* Ori un *Capitane Jack.* Cu gheață alături.
OSPĂTARUL : Bărbosule, ai intrat în anul morții.
VALENTIN : Norocul tău — te las moștenitor.
OSPĂTARUL : Poate-mi lași și năravul. Care bucurie, la alții să fie. Chiar vrei whisky ?
VALENTIN : Nu m-arată mutra ?
OSPĂTARUL : Nu prea.
VALENTIN : Înseamnă că nu-s destul de bărbos.
OSPĂTARUL : Cînd intri la dezalcoolizare ?
VALENTIN : Abia am ieșit. Nu-i de mine : program monoton.
OSPĂTARUL : Înseamnă că de asta ai lipsit luna trecută.
VALENTIN : Lasă, tată, recuperez, fac și ore suplimentare, nu rămîne T.A.P.L.-ul în pierdere !

GONG

(În jurul mesei).
VASILE *(Amețit) :* Atențiune !
ILEANA *(Dă să-l tragă de mînecă) :* Astîmpără-te, stai jos.
VASILE : Vreau să fac o urare.
PUICA : Liniște, lăsați omul să vorbească.
VASILE : Propun să bem în cinstea poeziei.
ILEANA : Sile !
VASILE : Ce tot vrei ?
ION : S-a propus un toast. Pentru poezie.
PUICA : Numai s-o-nțelegem și noi.
ION : Dacă-i poezie, o-nțelegi.
PUICA : Lasă-mă, Nae, c-am citit niște chestii de mi s-au dus ochii la ceafă.
GHEORGHE : Și v-au revenit ?
PUICA : Nu se vede ?
VASILE : Hai, cu toții. Pînă la fund ! *(Bea).*
GHEORGHE : De ce nu propui și dumneata un toast ? Să bem pentru fotbal.
OSPĂTARUL : Ați fost teribil în Danemarca, pe cuvîntul meu.
ION : Mai ales la golul doi.
OSPĂTARUL : Șut din întoarcere, fără pendulare, ce mai, bijuterie !
PETRE *(Prins) :* Păi unde să pendulez ? În stînga era Olaffson, în dreapta, Skanderberg, ăla, cum îi zice...
ION : Sandrup.
PETRE : Așa, Sandrup. Îi simțeam talpa-n coastă, dacă pendulam, făceam fractură de calcaneu.
OSPĂTARUL : Ț, ț, ț, ț, ț, ț !
GHEORGHE : A fost ofsaid.
PETRE : Ce ?
GHEORGHE : Ofsaid clar.
PETRE : Asta-i bună, dumnealui a văzut ofsaid ! Păi nu era Olaffson în față ?
GHEORGHE : Și Sandrup, pe linie.
PETRE : Cum, dom'le *(se-năbușă),* păi nu era tușierul la cinci metri ?
GHEORGHE : N-a văzut.
PETRE : Și-ai văzut dumneata, de la Slobozia !
GHEORGHE : De la Sovata, că eram în concediu.

GONG

În jurul mesei. A sosit și Victor, director general într-un minister.
VICTOR : Ce-ai făcut, mă, în satul ăla, aud că vor să-ți ridice statuie.
ION : Cînd s-o mări fondul nescriptic la Primărie.
VICTOR : Hai, lasă, lasă... Taraful cică a ajuns și prin Franța.
ION : Păi dacă fiecare al treilea țăran cîntă din fluier...
GHEORGHE : Pe ăia cu cobza și contrabasul i-a inventat; le-a uns arcușul cu unt și-i urcă pe scenă ca să pară taraful mare și să se mire lumea. Am primit o scrisoare la redacție, pe cuvînt c-am primit o scrisoare la redacție.
VICTOR : Tot la rubrica aia lucrezi ?
GHEORGHE : „Fapte ce trebuiesc dezaprobate". Ecarisaj social.
VICTOR : Ce-ar fi să pun o vorbă și să te mute la „Fapte ce trebuiesc aplaudate" ?
GHEORGHE : Să scriu eu trei sferturi din ziar ? Mai mersi.
VICTOR : Dar nu ți-ar strica ; ai început să vezi eroi de-ai tăi și unde nu-s.
GHEORGHE : Nu-i lipsă. Uite : și tu, cît ești de director general, tot ai călcat legea.
VICTOR : Te pomenești c-ai aflat cum am jefuit debitul de tutun din Piața Matache.
GHEORGHE : Pariez că ești în culpă ?
ION : Mă, vezi că sari calul.
GHEORGHE : Lasă-mă, Nae, e colegul nostru. Director general e azi, mîine și cît o mai fi, coleg ne rămîne toată viața... Pe-o sticlă de vin ?
VICTOR : Mă rog. *(Pariază).*
GHEORGHE : Ai venit cu mașina ministerului, pe benzina statului. Asta-i subiect de foileton, trei pagini, titlu cu verzale. Adu sticla.
VICTOR : Ad-o tu. Sînt în delegație, treceam pe-aici și m-am oprit o noapte.
GHEORGHE : Făcînd un mic ocol...
VICTOR : Doi kilometri de la intersecție.
GHEORGHE : Doi la dus, doi la întors...
VICTOR : Du-te, mă naibii, că te-a înșelat flerul tău de mare gazater ! Hai, ca să nu fie vorbe, plătim sticla pe din două.
GHEORGHE : Vă rog să fiți martor cum un director general mituiește presa cotidiană. Dar nu ne vindem conștiința pe-o sticlă de Cotnari ! Foiletonul apare mîine ! *(Cei doi ies).*
VASILE : Nae, vreau să-ți spun ceva.
ILEANA *(Care, totdeauna va sta ca o umbră în preajma lui Vasile, face un semn prin care-i interzice lui Ion să-i dea de băut) :*
ION : Zi-i, Sile.
VASILE : Auzi, nu mai ai un post acolo...
ION : Și dac-aș avea ?
VASILE : Ia-ne și pe noi.
ION : Crezi că acolo umblă cîinii cu covrigi în coadă ?
VASILE : Nu, dar am auzit că școala-i bună și nouă...
ION : E bună și nouă fiindcă am făcut-o bună și nouă.
VASILE : Ai asfalt pînă-n centrul comunei...
ION :Nici asfaltul n-a venit singur. L-am chemat cu tîrnăcopul.
VASILE : Aș vrea un loc unde să...
ION : Unde să găsești totul făcut.
VASILE : Eu n-am firea ta, nu mă pot bate pentru fiecare amănunt, tu așa ai fost totdeauna... Ți-am citit articolul din „Scînteia". Se chema, nu-i așa, „Dacă vrei, fă". Eu nu pot să vreau singur, dar dacă făgașul e croit, merg înainte, Ioane, merg și nu mă abat.
ION : Ce mai scrii ? Iartă-mă, dar în ultima vreme nu te-am prea citit.
VASILE : De ce schimbi vorba ? Scriu poezie, ca totdeauna, critica mă laudă, m-am impus ,am luat-o de la capăt, am dat dracului maniera dulceag-romanțioasă, am luat-o absolut de la capăt, mi-am schimbat și pseudonimul, am vrut să intru într-o altă vîrstă a poeziei cu alt nume, cu un nume nou... Lîngă tine ar fi altfel. Ei ?
ION : Lasă-mă pînă dimineață.
VASILE : Și dimeață, îmi spui ?
ION : Promit.
VASILE : La ce oră ?
ION : Asta-i, acum ! Cînd se luminează.
VASILE : Îți mulțumesc, Ioane.
ILEANA *(Timidă) :* Și eu.
VICTOR *(Intră, cu sticla destupată) :* Pregătiți paharele !
ION : În calitate de martor la pariu, am pahar mai mic.
VASILE *(Dă să întindă paharul) :*
ILEANA *(Îl trage de acolo) :* Hai, Sile, hai puțin la aer, fumul ăsta... *(Vasile iese, privind înapoi cu regret).*
VICTOR *(Către Vasile) :* Nu ciocnești cu noi ?
VASILE *(Din ușă) :* Nu pot. Ileana se simte rău. *(Ies)*
ION : Hai noroc !
PUICA *(Intră, c-o măslină înfiptă într-o scobitoare) :* Vă rog să mă iertați, dar e ultima încercare. Tovarășe Victor, gustați vă rog măslina asta.
VICTOR : Da' ce are ?
PUICA : Asta și vreau să aflu.
VICTOR *(Gustă) :* Parcă-i ușor prea sărată.
PUICA*(Triumfătoare) :* De-aia ai ajuns director general, dom'le, fiindcă ai toate simțurile întregi !

— GONG —

(În jurul mesei. Atmosfera s-a încălzit.)
ION : Nici nu știu ce să spun...
GHEORGHE : Am eu toate datele. *(Malițios)* 11.353 metri liniari de asfalt, 26.348 metri pătrați spații verzi, o cofetărie cu anexe și-un cinematograf panoramic în care scîrțîie scaunele.
ION : Nu de asta-i vorba.
GHEORGHE : Păi sigur că nu de asta-i vorba.
ION : Vino în sat la mine și ai să vezi cum gîndesc oamenii. Aici nu se mai socotește în metri pătrați.
GHEORGHE : Și nici nu se mai poate stabili, în procente,
ION :Cred că-i pe la bucătărie.
contribuția ta.
ION : Dacă-i 0,01%, tot e deajuns.
VICTOR : Nu-ți văd soția.
OSPĂTARUL : Face cafelele. Zice că noi firbem zațul de două ori.
VICTOR : Ei, tragem concluziile ?
GHEORGHE : Mă, oare mai sîntem cît decît tineri ?
EMILIA : Și dac-am fi ?
GHEORGHE : Dac-am fi, ție ți-aș pune o pocnitoare în poșetă, iar noi, băieții, am juca bîza. Ca-n nopțile de iarnă, cînd se terminau lemnele la gazdă.
ION : Ce bîză, mă, cu tovarășul Director general...
VICTOR *(Iese în mijlocul camerei, apropiindu-se de colțul nișei și „ține" bîza) :* Hai, țin eu primul. *(Pauză. Nimeni nu cutează să se apropie și să dea. Brusc, din nișă, Valentin întinde mîna și lovește. Exclamații. Consternare. Victor își ia mîna de la ochi).* Care n-ai simțul răspunderii ?
GHEORGHE : Păi n-avem, că nu sîntem directori generali.
VICTOR : Dați și-o ștergeți, ai ?
GHEORGHE : N-ai decît să ne prinzi.
VICTOR *(„Ține" bîza din nou) :* Hai ! *(Valentin, din nișă, îl lovește. Victor se întoarce fulgerător și-l prinde de mînă).* Ăsta cine mai e ?
VALENTIN : Un bețiv, să trăiți.
VICTOR : Dac-ai intrat în horă, joacă. Treci la bîză.
VALENTIN : Nu, că am coastele slabe. Dorm pe ele și s-au cam lăsat.
VICTOR : Și palma grea.
VALENTIN : Funcția creează organul. Cu mîna asta țin paharul.
VICTOR : Cine dă, trebuie să și primească.
VALENTIN : Eu, am primit destul.
VICTOR : Da, dar nu de la mine. Treci la bîză.
VALENTIN : Am primit și de la tine.
PETRE *(Intervine) :* Hai, dom'le, gata, localul e rezervat, termină gluma și lasă-ne în pace.
VALENTIN : Taci, tăticuțule, că ești în ofsaid.
PETRE *(Către Ion) :* Cine-i ăsta ? De cînd e ăsta aici ?
ION : Acuma-l văd. *(Strigă)* Ospătar ! Ospătar !
OSPĂTARUL *(Apare în cadrul ușii, îl vede pe Valentin și se înegrește) :* Poftiți, vă rog frumos.
ION : Ce-i cu bărbosul ăsta ?
OSPĂTARUL : Acuma-l văd, pe cinstea mea.
VALENTIN : Ei, taci ! Și patru whisky-uri mici, cine mi-a adus ?
OSPĂTARUL *(Reflexul profesional îl trădează) :* Cinci, nu patru.
VALENTIN : Pardon, că unul l-a băut Sile. De ce să-l plătesc eu ?
PETRE *(Către Vasile) :* Cine-i ăsta, dom'le, de ce te tutuiește ?
VASILE *(Ridică din umeri) :*
EMILIA *(Se apropiase de mult) :* Vrei să stai cu noi ?
VALENTIN : N-am unde mă duce.
EMILIA *(Către ceilalți) :* Lăsați-l să stea cu noi. O să fie cuminte.
GHEORGHE : De unde știi tu că o să fie cuminte ? N-ai văzut cum l-a pocnit pe tovarășul director general ?
EMILIA : E cuminte. Valentin Irimia a fost totdeauna cuminte. Faceți-i loc la masă. Ne-a fost coleg.

— GONG —

Holul din fața sălii principale. Prin geamurile ușii îi vedem pe toți în jurul mesei, cîntînd „A ruginit frunza din vii". Dirijează Victor. Ospătarul se apropie de Ion și-i face semn să iasă : afară îl așteaptă cineva. Ion se scuză (joc mut) și vine pînă în cadrul ușii. Aici îl așteaptă Mara. Are geamandanul în mînă — semn că abia a sosit. Între cei doi are loc o scurtă scenă mută. Mai întîi, uimire. Vor rămîne cîteva clipe încremeniți unul în fața celuilalt. Apoi, Ion încearcă să afișeze o bucurie falsă și stridentă. Îi sărută mîna, o bate pe umeri, se rotește fără rost în jurul ei. Mara rămîne neclintită. Sesizînd falsitatea scenei, Ion se oprește. Îi ia geamandanul din mînă și cei doi rămân așa, privindu-se în tăcere. Ion închide ușile sălii. Au rămas singuri.)
ION : Cu ce ai venit ?
MARA : Cu trenul de noapte. Am găsit anunțul abia ieri. L-am citit de cîteva ori și nu pricepeam că-i vorba de noi. „Promoția cutare, cu prilejul împlinirii a zece ani..." Adică, au trecut zece ani ?
ION : Tu n-ai simțit ?
MARA : Deloc. Ba una, ba alta... *(Pe măsură ce înaintează, discuția devine tot mai falsă)* Te ia viața înainte și...
ION : Și eu la fel.
MARA : Pariez că m-ai uitat.
ION : Nu știi cum e ? Ochii care...
MARA : De fapt, nici nu prea aveai ce ține minte.
ION : Eram puști și atîta tot. Ne țineam de mînă și număram stelele.
MARA : Vai ! Începi să chelești !
ION : Burta, n-o vezi ?
MARA : Ia întoarce-te... Mmmm... Nu-i chiar de speriat.
ION : Cum ți-a mers ?
MARA : Bine. Chiar foarte bine.
ION : Am auzit că ai copii.
MARA : De ce te-ai interesat ?
ION : Nu m-am interesat. A spus-o Gheorghe, azi
MARA : Tocmai, n-aveai de ce să te interesezi. Între noi n-a fost nimic. O joacă de puștani. Atunci îmi păreai mare, frumos și bun.

(continuare în p. 11)

ciopraga

Cîte-o fetiță vine acolo, aducînd un mesaj.
Bătrînele doamne-au întîrziat în oraș.
Acasă, vor fi aspru mustrate...

grabă ...

Domnul cu pălărie de pai, la volan,
Domnul foarte grăbit fuge prin timp.
N-a poposit niciodată aici, lîngă lac,
Nu va urca niciodată-n Olimp.

Domnul iubește un „Super-Star" cu joben,
Dintr-un film cu bandiți și bancheri.
N-a văzut niciodată steaua Alcor,
Nu mai rostește de mult vorba ieri...

Și bate orologiul și spune rar, frumos ;
Vor fi răpite amintirii tale,
Trist peregrin, mecanizat și orb,
Aceste seri de bronz autumnale !....

Ecran

Toamnă galbenă la fereastră și radioul deschis...

Prin lieduri de Mozart trec păsări din sud,
Fete patetice visează marinari din Baltica.

Stă oarba la soare și filmul i-arată, mut,
Rochii multicolore, balerini, lanuri de crini.

La ora asta, Shakespeare dă porumbeilor boabe,
La Iași, vechi pensionari îngrijesc de albine...

La cinema, soldați veseli duc cu ei din dumbravă
Arome de ulmi, freamăt de plop, crengi de lumină.

Trece pe stradă amicul nostru-n mașină.
Din nebăgare de seamă s-au ciocnit tramvaie cu vrăbii.

Și-i o toamnă de Iliadă, ce ține de zece ani.
Nu știam, Doamne, de-așa minuni !

Incerc să trag cortina, să nu văd ce vine.
Nu pot, însă ; n-am putut, octombrie se-ntinde în sînge tăcut...

MIHAI BENIUC

Putem numi permanentă tendința poeziei lui Mihai Beniuc (mă refer îndeosebi la poezia din ultimul deceniu) de a uni vitalismul, arderea neobosită cu obsesia sfîrșitului. Întretăierea celor două planuri constituie regimul normal al unei vocații, definește patetic victorii și înfrîngeri demne.

De latura vitalistă țin elogiile aduse patriei și partidului (admirabilă este la acest poet intensitatea constantă a marilor sentimente): „Tu vatră ești, ești pîinea, masa, vinul, / Ești drumul înainte și destinul, / Tu dincolo de clipă ești durata, / Ești flacăra, nestinsă și curată“ *(Tu vatră ești...)*, tot de latura vitalistă țin îndemnurile la *ardere*, spiritul polemic (aici se întrezărește orgoliul nemăsurat): „Puteam și eu zvoni pe alte coarde, / Pe struna gălăgiilor moderne, / Să port pe piept anarhice cocarde, / Să dorm tihnit pe-a slovei șapte perne“ *(Cît au semănat...)*.

Aceste sentimente aflate într-o neobosită „ofensivă“ cunosc reversul reculegerii melancolice, al încordării dramatice, cunosc, în anumite momente, o puternică vibrație tragică. Pendularea între *ardere* și *stingere* închide, printr-un brutal contrast, o inconsecvență *sui-generis*, fapt ce conferă personalității poetice o complexitate pe care mulți sînt tentați să i-o refuze. E drept, Mihai Beniuc a făcut destule concesii improvizațiilor (volumul în discuție nu le ocolește), spontaneitatea, temperamentul viguros, refractar la ezitări i-au fost deopotrivă atu-uri și handicapuri.

Obsesiile declanșate de trecerea timpului, toate consecințele ce decurg de aici sînt de natură să invite la o abordare mai nuanțată a propriilor porniri. Simplitatea devine gravă (toate poeziile remarcabile ale lui Mihai Beniuc sînt scrise în registru grav și cînd spun aceasta mă gîndesc și la celebra *Mărul de lîngă drum*), amplifică fiorul tragic, nu permite risipirea în speculații. *Nostalgie* se află la limita dintre romanță și cantilenă: „Pe valuri fuge rază după rază / Cu soarele ce se retrage lin, / Crepuscular, ca racu-n anabază, / Din cerul larg, deodată mai senin. / / E toamnă iar? Ori numai vîrsta crește / Ca umbra după cei care-au pornit / Cu pas domol, pe gînduri, bătrînește, / Spre asfințit mereu spre asfințit“.

Erotica tîrzie înscrie o pagină aparte în întreaga creație poetică. Faptul nu trebuie să surprindă, Mihai Beniuc este poetul marilor fidelități, iar dragostea nu cunoaște vremurile tîrzii decît prin fidelitate. Pe această linie, *Arderi* oferă o memorabilă rezolvare a unui motiv eminescian: „Ciudat! Eu te mai văd, cum altă dată / Oglinda te vedea și te primea / Ca pe o

critica poeziei

zînă-n apa ei curată / Îmbrățișînd făptura ta de nea. / Te caut iar în apa din oglindă / Punîndu-mi mîna streașină la frunte, / Ci spuma dată ochiului s-o prindă / Știu bine că-s doar pletele-mi cărunte. / Să te fi dus tu chiar așa departe / Pierzîndu-ți urma după orizont / În țara ce n-o știm și-i spunem moarte, / Cu poarta-ntr-un apus mîhnit și blond? / Oglinda tace, mare fără viață, / Și drept răspuns mă pune față-n față / Cu mine însumi, singur și bătrîn — / Dar tu mă bați încetișor pe umăr / Și-ntrebi abia șoptit de mai rămîn / Robit de existență și de număr...“ etc *(Lumina de departe)*.

ION BRAD

Zăpezile *de acasă* ar fi putut foarte bine să se deschidă cu *Noapte albă* din *Orga de mesteceni*, sub al cărei semn se află. În ciuda unor discutabile digresiuni, volumul de față încearcă și reușește o unificare tematică, ceea ce face ca să fie mai puțin eterogen decît precedentul. Semnul unificator poartă numele de *nostalgie*, de revenire imaginară (cu concrete determinări în timp și în spațiu, fapt caracteristic literaturii ardelene în genere) de la care — vizibilul efort de interiorizare.

Nu-mi pot da încă bine seama dacă Ion Brad este un expansiv „strunit“ sau, dimpotrivă, un introspectiv sedus de lucide „exaltări“. Poeziile din *Zăpezile de acasă* fac mai plauzibilă a doua alternativă și aceasta pentru că reușitele poetice pornesc de la emoția continuă, de la meditația care vizează latura dramatică a faptelor, amplificarea lor în ecouri prelungi. E drept, nostalgia are ceva eroic („Acum în straturi limpezi voi cădea / / Ca din noianuri, cald, să mă-ntrupez / zidit de viu în marile zăpezi“ — *Prea treaz)*, ea ține de o constantă sufletească a celui plecat de la sat (aici simțim pulsul poeziei lui Goga), revenirea (fie ea și imaginară) are aparența unui ritual simbolic și nu a unei satisfacții intime.

Structural, Ion Brad este un ingenuu tentat de acțiune, aproape niciodată de pura contemplație, este un meditativ intrepid și nu un speculativ, este decent egolatru în sensul că raportează totul la propria persoană (eul liric este omniprezent, uneori prezența sa este ostentativ subliniată) ceea ce face ca, situat mereu în centrul evenimentelor, poetul să fie mereu dornic să și le asume.

Tonalitatea predominantă a volumului este cea a elegiei, elegie — aici găsim o noutate — contaminată de un anume rafinament stilistic. *Altă marină*, spre exemplu, face parte din categoria poeziilor elaborate, ce se disting prin efecte de culoare și lumină, cu trimiteri la senzații dintre cele subtile: „Marea de fontă. / De agurida. / / Fără tumult, peruzea lichidă / [...] Numai fervoarea nopții din mine / Caută, mare, / Orele tale saline, / Depresuratele pajiști de alge, / Steaua din valuri cu val s-o încalce, / Briza tăcută ce vrea să mă-mbibe / Ca verdele somn risipit în amibe...“. Caligrafică, aproape evanescentă este *Doliu alb*: „Zăpezile din mai otrăvitoare, / Halucinantul somn de heroină, / Rană tăiată-n visul care doare, / Nici o trezire nu ți-o mai alină — / Zăpezile din mai otrăvitoare. / / Grea ghilotină lumilor în floare, / Copii cu bărbi de țurțuri în grădină, / Albine înghețate în candoare, / Un vînt înjunghiat ce mai suspină — / Zăpezile din mai, otrăvitoare“.

Am citat din poeziile celui mai bun volum al lui Ion Brad, volum cu totul remarcabil pe linia unor

---

BUJOR NEDELCOVICI

Nu găsesc caracterizare mai potrivită romanului lui Bujor Nedelcovici * decît versul lui Apollinaire din Corn de vînătoare: **„Notre histoire est noble et tragique / Comme la masque d'un tyran“. Este, intr-adevăr, istoria nobilă și tragică a unui sacrificiu. Nobilă, pentru că e un sacrificiu lucid, datorat unor pasionate deliberări. Tragică, pentru că sacrificiul nu aduce deslegarea totală a situației limită.**

Despre ce este vorba? Un bărbat încă tînăr, Iustin Arghir, e soțul unei femei condamnată la o boală fără leac dar și fără deznodămînt. Această femeie îl iubește cu frenezie, cu disperare, avînd în plus rarul tact de a-l scuti, de tot ce e nociv intr-o iubire frenetică și disperată. Iustin n-o iubește, dar decide să rămînă lîngă ea. Sacrificiu care e prețul libertății sale interioare. Pentru liniștea și independența lui, el ar putea-o părăsi. Dar, sub apăsarea culpei morale ce ar urma, ar fi el oare cu adevărat liber? Suntem liberi față de cei pe care-i lovim, cu visle sau fără visle? Ca un lest fatal ar atîrna în traiectoria vieții sale chipul celei părăsite. În acest sens, Iustin Arghir e un martir în spațiu moral. El își jertfește libertatea exterioară în favoarea celei lăuntrice. Dacă prima i-ar pretinde, cum spune chiar el, o „crimă sufletească“, pentru cea de-a doua e suficient efortul înțelegerii.

Romanul însă e mai complet decît lasă să se intrevadă această palidă rezumare.

Destinul lui Iustin Arghir e pus să traverseze trei etaje: Eu-Ceilalți-Ea. Altfel spus: planul conștiinței de sine, planul social, planul erotic. Conștient el însuși de acest „triptic“, el le numește „cele trei cercuri“. Imi rămine să adaug că sunt trei cercuri vicioase, și iată de ce. Tustrele conțin o contradicție internă, o opoziție paradoxală. Un om vrea să-și asume integral trecutul, și totuși să fie degajat de el. Să se integreze deplin semenilor, dar păstrîndu-și independența. Să se sacrifice pentru ea, găsind in zbuciumul acestui gest semnul libertății.

In plan social, Iustin Arghir e un lovit, un frustrat, un nedreptățit. Un accident intr-o ordine a echității. Justițiar pătimaș, dar și oarecum „străin“ prin meteahna contemplării și a rațiocinării (numele său are rezonanțe intrucitva metaforice. „Iustin“ amintește ideea de „dreptate“, iar „Arghir“, pe cea de „intrus“), el suferă consecințele inflexibilității sale. Reintegrarea sa „in rîndul oamenilor“ (expresia ii aparține și îl obsedează),

critica prozei

singurul lucru care-l anima, ii reușește doar afectiv, prin prietenie, pentru care are un adevărat cult; social se izbește însă de unele blamabile inerții. Prietenie... De fapt, Iustin Arghir este ahtiat după comunicare. Scena in care el o acostează pe necunoscuta cu vioara numai pentru a-și descarca sufletul in fața ei (pp. 241, 250) rimează perfect cu spovedaniile singuraticului către Nastenka din Nopți albe a lui Dostoievski. Aceeași credință in izbăvirea prin ceilalți.

In plan erotic, cum am văzut, el trăiește drama de a fi iubit fără a iubi, de a nu se putea bucura de o libertate care i-ar sfărîma echilibrul moral.

In planul conștiinței de sine, Iustin e un avid de trecut. Vrea să știe de unde vine, pentru cine și de ce plătește (necazurile sale sociale au inceput intr-o vreme cind el trebuia să ispășească vina de a avea un tată cu origine „nesănătoasă“, arestat). „Am nevoie de o certitudine lăuntrică, pentru că nu pot accepta dominația trecutului meu... Vreau să știu cine au fost, cum au trăit, ce au gindit? Cînd voi afla totul, voi fi liber“ (s. gp, pp. 112, 111). Prin rudele sale, scotocește în istoria familiei, găsind rădăcinile.

Așadar, problema esențială pe care și-o pune și ne-o pune Iustin Arghir este aceea a libertății. Poate fi un om independent de trecutul său? Poate fi un om independent de cei care-l inconjoară, prieteni sau dușmani? Poate fi un om independent de cel care are nevoie de el? Răspunsul implicit al romanului, care-i conferă și o incandescentă atitudine umană, este sugerarea inexorabilei condiționări. Iustin, fire disecantă, persecutat de dileme morale, este condamnat la ințelegerea unor necesități care-l depășesc, condamnat la libertate — ce nu i se dovedește intotdeauna tonică.

Remarcabilă in arta romancierului este plasarea discretă dar continuă a imaginii-simbol. Autorul introduce în text o scenă, un tablou care sintetizează aluziv condiția unor personaje (Hamlet, scena teatrului). Procedeul începe de la titlu, cu două ințelesuri posibile: a fi constrins să înaintezi cu forțele, cu elanurile tăiate, „fără visle“ deci; și: a te debarasa, dar fără a-ți lovi semenul căzut cu visla. Asemenea imagine-simbol este și zborul liliacului (p. 276), care sugerează existența zig-zagată a lui Iustin; așa este povestea tipului cu aeroplanul (p. 350) al cărei tilc, privind direct destinul personajelor de față, este necesitatea de a te zmulge la un moment dat, cu orice mijloc și orice risc, așa este imaginea cuibului păsărilor care se alungă una pe alta, traducînd oarecum drumul conjugal al Lizei Spiliadis. Și mai sînt. Ele potențează forța narațiunii, condensînd-o in secvențe-cheie.

Am fi putut califica acest grav roman, care te pătrunde și te înfioară, o operă ireproșabilă, dacă una sau două nepotriviri n-ar veni să-i tulbure armonia. In primul rînd, chiar socotind această apetență de trecut a lui Iustin ca fiind coerentă cu restul psihologiei sale, e de neinlăturat impresia ex-

---

CONSTANTIN CRIȘAN

Cînd apelăm la parabolă în critică? Cînd nu putem să ne concretizăm lingvistic o stare ori niște gînduri, cînd — în fine — n-avem de comunicat mare lucru, dar ținem cu orice preț să tipărim cărți. Cazul din urmă e și cel mai frecvent. **Parabola** se arată atunci avantajoasă pentru că e **bogată în înțelesuri** a căror principală calitate e **adîncimea**. Să îndrăznească numai careva să spună că e cam nu știu cum apelul la parabolă în contextul dat. Respectivul poate fi imediat pus la punct, arătîndu-i-se cu erudite amănunte cît de departe a fost de **adevăratele** înțelesuri ale textului parabolic, mult prea greu de pătruns cu modestele-i puteri intelectuale. Spre fericirea urmașilor, complicatele parabole cu care ne blagoslovesc unii critici contemporani ascund adevăruri dintre cele mai banale, fiind o dovadă în plus pentru ideea că marile gînduri sînt și cele mai simple, că evazionismul și confuzia nu aduc nici o glorie.

Orînduindu-și materia după modelul clasificărilor hegeliene (dar fără nimic din rigoarea acestora) în capitole care de care mai șocante prin titlu, **Ieșirea din metaforă** de Constantin Crișan vrea să sugereze un mod de a depăși impasul limbajului literaturii contemporane. Scriitorii construiesc metafora, după care e datoria lor să o părăsească, pentru a-i face loc cititorului înlăuntru. Dar ei uită că mai trebuie să îi plece, încît cititorul își vede înlăturată orice posibilitate de a pătrunde în operă. De aici „misterul artei contemporane“, în care nimeni nu intră și din care nimeni nu iese, pentru că „lipsește cuvîntul de taină, **parola**“ (p. 135). Singur Criticul e un „cititor“ să o afle, însă intrînd în metaforă blochează automat căile de acces. Ca și Creatorul, el „uită să mai iasă“ ori „pur și simplu nu mai poate ieși“, iar circuitul se va repeta la nesfîrșit cu alți Critici. Povestea oferită de Constantin Crișan e prea străvezie pentru a mai suporta tălmăciri și, dacă admitem ipoteza că autorul mai și crede în ea, nu putem trece cu vederea cele cîteva nelămuriri pe care le ridică. Întîi e neclar de ce numai Criticul e apt să rostească formula magică, Cititorului refuzîndu-i-se acest drept. La urma urmelor, Criticul nu e decît un Cititor avizat, în nici un caz vreun vrăjitor apt să strige „cîteodată“ **Sesam-deschide-te!** Rezultă apoi din capitolul citat (și care se numește **Limbajul contemporan — evoluție și palingenezie**) că, aflîndu-se în metaforă, Criticul (la naiba cu atîtea majuscule!) „uită să mai iasă“ sau „nu mai poate ieși“. Asta înseamnă în esență că, la rîndul lui, textul critic pretinde o parolă, care — evident — va fi o altă exegeză etc., ceea ce e mai greu de admis, căci textul critic are o coerență unică, adică o ambiguitate semantică nulă. După cum e tot atît de greu de închipuit că, aflat în metaforă, criticul nu mai poate să iasă. Că uită să facă acest lucru, treacă-meargă, uitarea-i omenească și criticii n-au interes să calce regula. Dar ce piedici vor fi fiind în calea de întoarcere și pe care el să nu le poată trece?

critica criticii

Paginile cărții lui Constantin Crișan nu ne sînt de nici un ajutor în această privință, încît singura explicație ar fi următoarea: orbit de strălucirea interiorului metaforei, el (criticul) „uită“ parola (antecedentele cazului le aflăm în știuta poveste a lui Ali-Baba), uită deci **cum** să mai iasă. Ceea ce contravine însă afirmației autorului, după care criticul „uită să mai iasă“, întărind în schimb alternativa „nu poate să mai iasă“. Situația are caracter de necesitate, căci, oricum, „cineva trebuie să iasă din metaforă“ (p. 134) și criticul intră în metaforă cu o parolă pe care **trebuie** să o uite, numai pentru a-și oferi astfel șansa ieșirii?!

Destul de ambiguă, dar la modă, povestea lui Constantin Crișan, interesantă pentru studiul posibilităților autorului de a fantaza coerent ca și pentru aerul ei programatic. Cele 130 de pagini care preced „basna“ ar fi atunci ilustrări ale modului de întrebuințare a **cheilor** mult visate. Care sînt acestea? Secțiunile I. 4. 2. și II. 3. pledează pentru o lectură „grafemologică“ a poeziei și, respectiv, stilistică a epicului. Ideile nu izbesc prin noutate, încît e paradoxal aerul de pionier pe care și-l ia autorul cînd descrie nivelul grafic al unui text poetic. Patru articole — **Blaga și filosofia păcatului genial, Bacovia sau limbajul solitudinii, Marin Preda „Risipitorii“ sau structura soluțiilor infinite, Zaharia Stancu sau poezia vocativului** — dovedesc aptitudinile analitice ale lui Constantin Crișan, comentator interesant cînd nu se lasă furat de ideii **en vogue** și renunță la exprimările căutate. Modestă, cu toată arhitectonica savantă, **Ieșirea din metaforă** te face să zîmbești la vederea motto-ului heliadesc, disproporțional la culme: „Scopul meu sau ambiția mea n-a fost niciodată să plac în prezent. Puțin îmi pasă de ceea ce pot zice sau face astăzi oamenii despre mine. Ambiția mea a fost dintotdeauna să nu-mi fie rușine în viitor de cîte zic și fac astăzi“.

Subtil și adînc se vrea Gh. Drăgan, drept care **Corabia argonauților** se încheie cu „o parabolă critică“, **Ultimul argonaut**. Din articolul ce dă titlul cărții aflăm că **argonaut = cititor** (p. 254), ceea ce nu lămurește deloc **cine** și **de ce** e **ultim argonaut**; de altfel, nu numai genericul, dar întreg textul „parabolei critice“ este încîlcit și fără noimă. Epic, lucrurile se petrec după cum urmează: Un învederat călător ajunge la un pod și, neatent la „unicitatea“ edificiului, care e „**ceva ieșit din calcafară**“, se lasă tîrît de oboseală la umbra acestuia, act fatal pentru că de jos nu-l va mai putea privi fără să amețească. Drept **care** începe să cugete la semnificația călătoriei întreprinse și a oboselii ce-l bîntuise, despre care nici nu știe dacă „îi aparținea“ și „avea dreptul să o simtă“. Întrebări capitale îl macină („Să fi fost a lui cu adevărat numai oboseala?... Și cine era ea, oboseala?“), dar scapă de ele mulțumită unei boli instructive („Durerea îi țintui locului, și află ce teribilă boală e durerea.“). În pragul morții n-are altă dorință decît să revadă podul, însă acesta dispăruse. Asta nu-l face să dispere, se înzdrăvenește subit și pleacă mai departe. Într-o zi îl aflăm în vîrful unei movile, rotindu-se în jurul propriei axe, operație ce-i permite să se „înșurubeze“ în pămînt „ca o sapă de sondă“ și, acoperit definitiv cu țărînă, să treacă într-o stare nouă: „starea de scafandru“. Isprăvindu-și metamorfoza, el face la iuțeală două descoperiri epocale: 1. orice-ar zice fizicienii „singura stare reală“ e cea de scafandru; 2. lumea subterană își proiectează umbrele pe pămînt. Mulțumit de aportul pe care l-a adus la sporirea cunoașterii, se îndeletnicește cu observarea noilor semeni, care merg și lucrează visînd și se simt fericiți așa, „atîta timp cît nu se dovedesc lucrari care pur și simplu nu pot fi dovedite“, ba puțin le pasă de propriile lor umbre, „deoarece, acestea fiind umbre, nu mai sînt ei, iar despre starea de umbră nu vor să-și facă, în această lume reală, nici o părere“. În continuare eroul se plimbă, prilej de a remarca absența păsărilor din urbe. Într-o curte îi atrage atenția o vegetală din care iese o pasăre de aceeași natură și care crește ieșind din pămînt pînă ce rămîne din ea doar „o grămăjoară de frunze pălite“ (!?). De aici se oprește la armurier și-și ia o pușcă, știind că „de cînd sînt vînători există

consecvențe tematice și sentimentale. Nu numai atît, *Zăpezile de acasă* dă confesiunii alura comunicării directe, nespectaculoase și persuasive, se citește cu real interes. Ca și Mihai Beniuc, Ion Brad este poetul marilor statornicii.

VIRGIL TEODORESCU

Sentinela aerului poate fi împărțită în patru secțiuni: *1) Patosul angajării sociale și morale* — ceea ce nu este, desigur, o noutate în poezia lui Virgil Teodorescu. Știm prea bine, nu avem de a face cu un avangardism „de profesie", cu o formulă redusă la proprii coeficienți și la plăcerile demonstrației teoretice. Uneori, dimpotrivă, rezolvările poetice insolite sînt abandonate, preferîndu-se expresia limpede, lipsită de șocul asociațiilor derutante: „În lucruri se prelinge istoria încet / Și-ncremenește — acolo ca o statuie spartă / Dar legea revoluției nu iartă / Balansurile reci de menuet / / În marmura cernită călcată în picioare / În ora glorioaselor mînii / E azi coloană cu arcade vii: / Solara zi a erei viitoare" *(Din noapte, zi solară).*

2) Elogiul zămislirii, al pulsației organicului, lucru pe de o parte surprinzător dacă ne gîndim că un volum ca *Repaosul vocalei* exalta mineralul ca formă de existență eternă a materiei, pe de alta — firesc dacă ne gîndim că însăși poezia este privită ca întoarcere la geneza lucrurilor, la numirea esențelor primare. Două sînt textele principale care pot ilustra acest aspect: *Din mai în mai* și *Drumul spre mare.*

3) *„Suprarealismul în stare pură"* ale cărui componente sînt: cuvîntul eliberat de inerția semantică și împins în combinații noi, folosirea unui vocabular pestriț în care termeni ai exprimării orale stau alături de neologisme din limbajul specializat al științei (matematică, fizică, biologie etc.), de construcțiile prețioase și docte, tehnica aglomerării precipitate, a enumerării aberante, incoerența ostentativă, folosirea comparației-șoc (și pentru că veni vorba de incoerență și de comparație iată un exemplu care include pe amîndouă: „totul se prezenta disproporționat și incoerent, ca un artist călare pe o mașină de brăzdat festoane") și a epicului absurd. Aici o precizare: dacă luăm de pildă, cele două poeme intitulate *Sentinela aerului* observăm că este urmat, cu o dezinvoltură derutantă, un fir epic apt de a fi reconstituit în toată bizareria sa (este coerent în secvențele formale, incoerent în logica faptelor) dar care, pînă la urmă, nu depășește decît accidental stadiul de pretext pentru divagații, de suport pentru dispunerea mozaicală a cuvintelor. Este vizată capacitatea noastră de a imagina tîlcuri „pe proprie răspundere", putința emoțiilor noastre de a reacționa prompt la paradox: „Caporalul părea un forceps cusut din greșeală în pîntec. / Servantul fusese cuprins de un acces de tuse, și unul dintre soldați, părăsind poziția de drepți, / Scoase din buzunar un chibrit aprins pe care îl apropie instinctiv de războiul de 30 de ani gata să îl arunce în aer. / *Iată oglinda de plumb a claxonului*, rosti pe neașteptate servantul într-o engleză patuară" etc. s.a.). *(Sentinela aerului, 2).*

4) *Tentația rigorii*, care, curios lucru, este o consecință a divagației. Aceasta din urmă, ca etapă pregătitoare, efectuează curățirea cuvintelor de un balast semantic restrictiv pentru a le conferi străluciri noi și transparențe desăvîrșite. Poate părea nefiresc, dar poezia lui Virgil Teodorescu atinge rigori austere ca urmare a unui efort tenace de distilare a sensurilor, de ardere a zgurii informe. Înseși meditațiile asupra poeziei sînt ca un joc savant de oglinzi ale căror reflexe se desprind în combinația lor inefabilă de suportul, de referința materială a imaginii, părînd că o neagă. Nu întîmplător lumina este materia poetică în stare pură: „Cuvintele au încă în ele o surdină. / au încă un surîs de porțelan, / grăunțe risipite în vîrful suveran / coroiate raze de lumină / continuîndu-și cursa pe nisip, / fosforescență încă fără chip / pe care cristalinul o refuză / dar lunecă în el ca o meduză — / invulnerabil fruct de gesturi noi, / de terfelite franjuri retezate, / de uși înțepenite în canate, / de fumegoase sloiuri desprinse de convoi" *(Invulnerabil fruct).*

Daniel DIMITRIU

---

cesului de retrospectivă. Multe din istorisirile rudelor despre avatarurile inaintașilor lui Iustin nu se justifică, sunt irelevante, nedizolvate în sensul atît de mișcător al cărții. Contrapunctul în care sunt ele dispuse, amintind cele două lumi din Scrinul negru, **frînează romanul slăbindu-i tensiunea, concentrată pe zbaterile** în prezent **ale lui Iustin. Mi se pare chiar că războirea sa latentă, cu aceste păienjenișuri revolute, ce-i parvin brusc (la cerere), are ceva oarecum confecționat, montat, impus de romancier și nu de destinul eroului. Trecutul coagulează într-un „roman" aparte, foarte bun, dar care nu interferă cu cel principal: soarta lui Iustin.**

Este, apoi, puțin plauzibil și vag strident limbajul comun al tuturor personajelor, indiferent de vîrstă și condiție socială. Odată cu Iustin, folosesc aceleași fraze dense, cu tente filosofice, și mătușa Spiliadis, și Simion și unchiul Trifon, și Aron, și doctorul Petru. Chiar dacă tot ce spun ei este justificat caracterologic și adînc gîndit, e poate supărătoare nediferențierea.

Dar — nu pentru a face o concesie — observ că aceste sînt, în ultimă instanță, detalii pasabile. Cartea, scrisă cu patos sobru, este cu totul emoționantă.

ADRIAN BELDEANU

O suită de portrete, unele interesante, destule rudimentare, din lumea baroului și a celor ce-o înconjoară, constituie a doua carte a lui Adrian Beldeanu, abuziv subnumită roman. Mediul cu pricina e rezumat de autor la p. 87, de unde spicuiesc: „Văduve, gestionari, soții părăsite, mame cu copii fără tată, prostituate de mai multe categorii — nimfe, cleopatre, ingenue, midinete, numai pentru străini, pentru ceilalți «e pericoloso sporgersi» (? !) — apoi hoaște, codoașe, traficanți de influență, jnapani, cîte un poet rătăcit, ghicitoare, violate și violatori, doctori ginecologi..." etc., etc., toate acestea în viziunea unui avocat blazat, scîrbit, dezabuzat, egolatru și narcisiac. Precizez că mediul în sine n-ar avea nimic nici pentru moralitatea, nici pentru calitatea literară a cărții. Cu condiția ca el să se închege într-un univers plauzibil, cu coordonate clare, din care să se desprindă orbita și sensul unor destine. Așa însă, a umbla în ordură numai de dragul de a o răscoli, e facil și e ineficient. Vorba lui Călinescu: nu pictăm Orientul cu mijloacele Orientului. Ambianța cărții și-a lăsat amprenta asupra tonului ei. Iată o descriere ce ar trebui să fie de atmosferă: „Gemma, însoțită de sfînta treime (?) (Coralia, Anca și Monica), șerpuia în rochia de paiete, scurtă, dezvăluind gambele (?) învelite în teci de mătase de culoarea garoafei înzăpezite** (observați dandy-smul stilului, n. gp). **Foșnetul coapselor, mișcarea electrică a texturii cu paiete oțelii și a ciorapilor degaja o căldură parfumată, o chemare ascunsă" etc. Nu știu cum să spun, Venus din Milo, nudurile lui Modigliani, Nadina lui Rebreanu apar mai dezgolite decît această sfîntă pătrime, și totuși sunt mai** artă, **pentru că le înveșmîntează o aură care se numește simț al expresiei. Nu i se poate nega lui Adrian Beldeanu o anume acuitate psihologică și o sporadică dexteritate, portretistică, dar — ele** sunt compromise de haosul compozițional **și de de haosul moral al cărții, ca și de propozițiile de un comic snobism cum este cea următoare: „Dar doamna-fotograf... își juca fulul de ași pe postavul de pocher al vieții ei".**

* Bujor Nedelcovici, **Fără vîsle,** roman, vol. I, ed. Eminescu, 1972, 368 pp., cu un portret al autorului pe cop. IV.

* * Adrian Beldeanu, **Să mai cîștigi o zi,** ed. Albatros, 1972, 214 pp., cu un portret al autorului hors-texte.

George PRUTEANU

și vînat, și invers". Și dacă „păsările își vor refuza condiția milenară, refuzîndu-se pe ele însele", „va fi nevoie de altfel de păsări, de o altă primă pasăre". Urmează deznodămîntul: „Și sprijinindu-și țeava la subsuoara stîngă, îl dureau două aripi în umeri, înainte de a auzi detunătura". E clar, nu?

Parabola este o ficțiune strict epică, perfect coerentă, degajînd un sens, fiecare element component avînd o funcție determinată. Nimic nu e în parabolă întîmplător, totul concură la susținerea simbolului. Ea nu este explicit reflexivă, nu urmărește să dezbată **in abstracto** principii, reflexia fiind implicată în chiar faptele prezentate, a căror principală calitate e plauzibilitatea, căci nu poți crede în concluzii degajate din situații neverosimile. Nefamiliarizat cu aceste condiții „de amănunt" ale genului, Gh. Drăgan și-a imaginat că însăilînd o poveste în maniera suprarealistă și împănînd-o cu maxime hiliare și jocuri de cuvinte face o parabolă. Nu numai că înțelesul ei (dacă va fi fiind unul) e obscur, dar nimic nu justifică reducerea epicii la faptele existente, ca să nu mai spun de alegerea simbolurilor („pod", „plantă-pasăre", „pușcă" etc.) care nu urmează necesități ale construcției. Dar „parabola", uitam, e „critică", și deci urmează să vedem care sînt calitățile criticii lui Gh. Drăgan, așa cum apar ele din **Corabia argonauților.** 1) poza: „Sub acest titlu imprecis aspiram acum vreo doi ani să decupez, poate puțin cam mecanicist, un aspect de psihologia creației la G. Bacovia. Se pare că atingeam, fără a-mi da seama prea bine, una din coloanele principale ce susțin bolta lirismului său..." (p. 47) **Sau: „Tot la întîmplare luăm din raftul cu poeți contemporani și** un volum de sonete..." (p. 100) 2). parada de erudiție și cultură: un articol precum **Mitul și poezia modernă** citează din aproximativ 60 de autori pentru a ajunge la ideea că „Redîndu-și mitul, omul îl recreează din nou, adică se recreează pe sine". După cum, altădată, autorul nu rezistă tentației de a ne avertiza că „**poein** este echivalent **cu a crea, a face" (p. 139), ori că idilism** vine „de la **eidyllion,** tablou mic, poem mic" (p. 102); 3). de aici disproporția între instrumentul critic și obiectul investigației. Pentru a emite cîteva păreri generale despre critica actuală, Gh. Drăgan se simte obligat la o incursiune istorică din care nu lipsesc pitagoreicii, Platon, Sf. Augustin, Ioan Chrysostomul, Chrissip etc **(Nu-i condeiul...)**; un volum de Niculae Stoian îl duce cu gîndul la Lucretius (p. 100), pentru ca același, Ureș și Mihadaș să fie puși la zid cu Hegel, Pavese și Bolintineanu; 4) Comentariul, cînd e personal (primele 4 articole din carte, ca și cel despre mit nu se pot lăuda cu așa ceva), se arată bombastic ori plat și te trezești citind fraze care n-au nimic cu textele comentate, fiind pură vorbărie goală. Iată un fragment din analiza la **Iarbă verde, acasă** de Radu Cârneci: „Trăind într-o epocă destul de complicată, căreia adesea îi place să se complice și mai mult (?), suntem tentați să credem că, lăsîndu-ne duși de vîrtej, vom fi și noi pe măsura ei. Aceasta înseamnă pentru poet renunțarea la simplitatea marelui gînd, însoțit de obicei de o acțiune regeneratoare asupra percepției poetice. [...]. Raportul eu-univers este de fapt iubirea cu sensurile ei prime, ca atracție, tendință veșnică spre unitate. Dragostea devine un fel de purgatoriu, popas către paradisul supremului Unu platonic" etc. (p. 167); 5) Să mai spun că Gh. Drăgan are un subdezvoltat simț al valorilor? Adaug încă o mărturie: „A simți cu intensitate tragicul ori sublimul istoriei patriei, a-ți nutri elanul poetic cu ceea ce este neperisabil în sîngele baladescului popular, [...], — iată cîteva semne ce impum citarea aici a unui șir întreg de poeți, de la Philippide la Baconski, Labiș, Adrian Păunescu și Nicolae Turtureanu". (p. 94); 6) Autorul are „nostalgia polemicii" și se întreabă cu candoare: „Să-și fi pierdut criticul literar proverbialul curaj al opiniei personale?", dar tot el răspunde: „Greu de crezut", iar **Corabia argonauților** se vrea argument al acestui răspuns. Într-adevăr, Gh.

GHEORGHE DRĂGAN

Drăgan numește cîteva tare ale criticii actuale, pe care le consideră intolerabile, aruncînd mănușa tuturor celor care se fac vinovați de perpetuarea lor. Cine sînt aceștia? „Unii critici de astăzi" (p. 192), „unii mai tineri critici" (p. 193), „unii critici" (p. 199), „destui tineri (și mai puțin tineri) critici erudiți" (p. 205)? „mulți recenzenți" (p. 211), „recenzentul începător" (p. 212) etc. Lista e impresionantă. E drept, uneori nominalizările sînt evitate, ca la p. 221 unde este pus la punct „un cronicar cu buletin de București "sau la p. 207 unde se polemizează cu... Paul Georgescu. Două abdicări de la principiile formulate la p. 202—206, dar care, fiind excepții, întăresc regula.

Al. DOBRESCU

AMBASADORII*)

Este un truism afirmația că titlurile sînt alese de autori pentru a exprima cît mai sugestiv realitatea textului. În cazul **Ambsadorilor** se poate vorbi de o alegere, în acest sens, cum nu se poate mai potrivită, de o sugestie și o subtilitate deosebită. Caracteristicile amintite sînt proprii nu numai gestului — oarecum de mai mică importanță — al alegerii titlului, ci întregului text al acestui roman de calitate deosebită aparținînd lui Henry James. Ar fi, probabil, inutil să amintim calitățile deosebite ale autorului, remarcate în nuvelele și romanele sale. Henry James este o personalitate de primă mărime în literatura universală, locul său a fost de mult recunoscut și fixat, cărțile sale s-au bucurat de analize atente din partea criticilor și de o difuzare largă în rîndurile cititorilor. Scrierile sale au fost reclamate nu de puține ori drept puncte de plecare în activitatea unor scriitori, unii continuatori, alții definindu-se în opoziție cu lucrările sale dar incluzînd, 'desgur și motivul „reacției". Toate cele spuse pînă aici sînt lucruri generale, menite însă să sublinieze surpriza pe care o poate provoca, chiar unui cititor avizat, **Ambasadorii.** „Surpriza" nu vine în nici un caz din fabulația cărții. Partea epică este departe de a conține tensiunea de tip special a nuvelelor sale de nuanță fantastică. În **Ambasadorii** toate se întîmplă la suprafață — s-ar părea — realismul este cît se poate de evident, totul e simplu etc. Asta nu e, desigur, decît o părere superficială. Povestea „ambasadorilor" este într-adevăr simplă: o familie de bogătași americani, trimite un reprezentant al ei la Paris, pentru a-i recupera fiul risipitor, plecat cu mulți ani înainte și rămas în legendarul oraș. Toate par a decurge așa cum se dorea. Reprezentantul ajunge la Paris, își face cîteva relații, reușește să-l convingă pe fiu să se întoarcă dar, atras la rîndul său de orașul fatidic folosește toată influența sa asupra lui pentru a-l convinge ulterior de contrariu. Rezumată în limbajul obișnuit povestea apare, cum se vede, lipsită de cea mai măruntă scînteie a insolitului. Care este atunci neobișnuitul acestui roman, din ce derivă el, e o întrebare firească. Mai întîi trebuie să remarcăm că nu se poate face de loc afirmația că în cazul acestui roman partea narativă nu contează prea mult, nu e elementul care să fixeze caracteristica textului, ca pentru alți autori. Dimpotrivă, tocmai această poveste cu liniile ei generale aparent banale este motivul unei tensionări de o factură deosebită. Vorbeam despre „liniile mari" ale narațiunii, liniile care se puteau rezuma, traduce, într-un limbaj rezumativ. Dar realitatea prezentată este sărăcită și mutilată în momentul efectuării unei „rezumări" cum este cea de mai sus. Realismul și tonul analitic se confundă în țesătura textului lui Henry James cu o finețe aproape inanalizabilă. Pentru a putea urmări dezvoltarea sau degradarea motivelor ar trebui o analiză semantică fragmentară pînă la nivelul frazei, așa cum a făcut Roland Barthes cu nuvela lui Balzac. Henry James este într-adevăr la mijlocul distanței între realiști și romancierii moderni, de orientare analitică, așa cum afirmă mulți critici. Dar faptul contează destul

cartea străină

de puțin. Importantă e construcția de o densitate și în același timp de o coerență deosebită — calitate pe care nu o au nici Joyce nici chiar Proust. Dacă primul din autorii amintiți neglijează aproape cu totul o succesiune coerentă, cel de al doilea o dispersează într-o cantitate de detalii care o sufocă de multe ori.

În romanul lui Henry James sînt personaje în sensul literaturii tradiționale. Ele au o asemenea complexitate încît termenul nu poate avea nimic peiorativ. Trebuie remarcat însă că toate personajele au o structură în măsura în care sînt apropiate sau nu centrului cărții și „intențiilor" radiate din acest centru. O sugestie de radialitate a întregului material epic este în mod evident conținută în roman. În mijlocul întregului proces dinamic se află Lambert Strether. El are o biografie, dar ea e de o importanță deosebit de mică în economia romanului. Sînt firește importante aspirațiile sale de corectitudine și onestitate, comportarea cu adevărat nobilă care-l conduce pe parcursul romanului. Dar inefabilul și misterul (pentru că se poate vorbi fără îndoială de un mister de natură cu totul subtilă, constînt în principal din crearea unei stări de continuă așteptare) nu sînt rezultatul acestei atitudini etice, constant proclamată de la început pînă la sfîrșit. Tensiunea este menținută de precizia și regularitatea, asemeni fenomenelor cosmice, care se desprinde din relațiile dintre personaje. Aceste „relații" sînt în fapt o țesătură de o complexitate și o subtilitate cu totul deosebită. Nu trebuie să neglijăm modalitatea epică prin care se realizează. Henry James este stăpînul desăvîrșit al unui stil care, în același timp cu descrierea realistă și exactă a comportamentului, face și o subtilă și nuanțată analiză a stărilor psihice. Nu este vorba de o analiză în genul lui Proust, manifestă și ușor vizibilă. Analiza lui James nu se referă la personaje ci la „relații" dintre ele. Personajele sale nu există decît în măsura în care se determină și se definesc reciproc. In jurul lui Strether sînt conturate și doamna Newsome și fiica ei, doamna Pocock și Chod și micul Bilham, și doamna de Vionnet și domnișoara Gostrey. Toate aceste personaje sînt, cum am mai spus, rezultatul „întîlnirilor" dintre ele, al complexului vieții sociale. În acest sens viața socială este pe primul plan al romanului. Legăturile pe care ea le oferă sînt elementul esențial. Nu trebuie uitat, desigur, nici elementul de elevată ținută etică ce constituie „motivul acestor comportări. Problema pusă nu este cea a opoziției sau cultivării unei anumite ținute morale, ci a înțelegerii și a opacității. În acest sens aprecierea romanului din punctul de vedere al socioligiei literaturii ar fi deosebit de fructuoasă. Nu atît pentru desprinderea unor personaje „tipice" (ele sînt, cum am arătat, complexe și subordonate dinamicii, relațiilor) cît pentru desprinderea unei ideologii, a unei atitudini valabile pentru o anumită perioadă istorică și o anumită parte a structurii sociale. Afirmațiile în această direcție constituie însă în primul rînd un sistem subtil, avînd în vedere stilul cărții, reflex al concepției de structură, deosebit de reținut și folosind o insinuare discretă.

Ambasadorii lui Henry James este o carte de o factură aparte, deschisă analizelor însă păstrîndu-și în permanență inefabilul și bogăția de sensuri.

Constantin PRICOP

* Henry James, **Ambasadorii,** în românește de Corneliu Rudescu, prefață de Ștefan Stoenescu, Ed. Univers, Bușcurești, 1972.

3 scrisori inedite de CARAGIALE

Raporturile dramaturgului cu mișcarea culturală a Iașului [1] datează încă din epoca de glorie a „Junimii", în cenaclul căreia și-a citit la 12 noiembrie 1878 comedia *O noapte furtunoasă sau Numărul 9* și care apare în anul următor în „Convorbiri literare". Aceste raporturi se continuă prin colaborări la ziarele și revistele apărute în orașul de care era legat printr-o idilă de tinerete, unde-și avea prieteni foarte apropiați (P. Missir) și se încheie (mai 1912), cu puțin înainte de moarte, printr-o vizită făcută în scopul prezentării unui „debutant în litere care dorește să capete botezul cernelei de tipar cu blagoslovenia „Vieții românești" și care nu e altul decît Matei, fiul său, autorul romanului de mai tîrziu *Craii de Curtea Veche*, căruia i se publică în numărul din aprilie, 1912, al revistei ieșene, un grupaj de poezii.

În fondul de scrisori din *Arhiva Ibrăileanu*, de la Biblioteca centrală universitară „M. Eminescu" din Iași, se află originalele a 5 scrisori, o carte poștală obișnuită, 5 cărți poștale ilustrate, o carte de vizită și o telegramă, adresate, cu o singură excepție, lui Ibrăileanu. Folosindu-se, probabil, de niște copii aflate în Arhivele Statului din Iași, scrisorile au fost parțial (și trunchiat) publicate de Ioan Massof în numărul comemorativ al revistei „Viața românească",din iunie 1962, cu prilejul semicentenarului morții scriitorului. Ulterior, întregite, scrisorile intră în volumul îngrijit de Șerban Cioculescu, *I. L. Caragiale, Scrisori și acte*, București, 1963. Mai toate scrisorile, care vor fi incluse în volumul III din colecția *Scrisori către Ibrăileanu*, se referă la colaborarea lui Caragiale la „Viața românească". Dar, cel puțin două din aceste scrisori, situate cronologic la cele două extremități ale raporturilor epistolare cu gruparea revistei ieșene, sînt, după cunoștința noastră, inedite și prezintă o importantă deosebită, ca, de altfel, orice document referitor la viața și activitatea unui mare scriitor.

Prima scrisoare, nedatată, este adresată redactorilor cotidianului ieșean de orientare liberal-democratică, „Evenimentul", în care dramaturgul publicase o suită de 5 articole despre *Teatrul Național* din București [2] și se referă la intenția lui Caragiale de a ține la Iași o conferință însoțită de „lecturi umoristice".

„Stimați camarazi,

Puteți anunța că peste cîteva zile vă dau un articol despre Expoziția de pictură a societății Ileana.

Apoi am să reclam ajutorul Dv. Iată cum :

Fac la București și voi face în cîteva orașe cîte o conferență literară cu lecturi umoristice...

Voi să fac și la Iași una. Vorbiți cu Grossmann să se puie în relații cu mine. Aș vrea la teatru. Afară că sînt autor, toți competenții mi-au recunoscut talentul citirii, etc. etc.

Iubitul nostru ! Ilustru ! etc. etc.

Nu ne îndoim că Iașul atît de iubit de Caragiale și pe care Caragiale îl iubește atîta, etc, etc. etc.

Va fi o serată de acelea care rămîn neuitate... va marca o epocă etc. etc. etc.

Toată lumea aleasă, inteligentă, cultă își va da rendes-vous *etc. etc. etc.*

Mă rog vouă nu mă lăsați.

Aș voi să țiu această mirifică serată peste vreo două săptămîni, cam pe la 10—12 martie.

Așteptînd cu nerăbdare Evenimentul *cu vestea cea bună vă salut cu toată dragostea*

Caragiale

La București o țiu luni, probabil presa bucureșteană va face cîte o mică dare de seamă ; veți putea reproduce cîte ceva".

(26 februarie 1898)

În ultimul deceniu al secolului trecut autorul *Scrisorii pierdute* mai fusese la Iași în 1894, cînd, se pare, dorea să se înțeleagă „cu Nicu Nanu să deschidă o berărie în grădina Creditului urban" [3].

Redactorii solicitați inserează, în spiritul și litera scrisorii, următorul anunț :

„Caragiale și Iașul

În curînd *Caragiale*, cunoscutul scriitor, va ține în cîteva orașe, cîte o conferință literară cu lecturi umoristice.

Întîia conferință o va ține luni la București.

În Iași, celebrul nostru scriitor, va ține o conferință.

Nu ne îndoim că Iașul atît de iubit de Caragiale și pe care Caragiale îl iubește atît de mult, se va grăbi să vie în număr cît se poate mai mare pentru a asculta pe cel mai ilustru scriitor român.

Toată lumea aleasă, inteligentă, cultă, își va da rendes-vous la această conferință.

Luni vom anunța data ținerii conferinței, pînă atunci cetitorii să aibă puțintică răbdare". [4]

Peste trei zile ziarul revine cu precizarea :

„Caragiale in Iași

În nr. nostru de duminică am dat știrea că iubitul nostru colaborator Caragiale va ține o serie de conferinți în diferite orașe ale țării.

Întîia conferință a ținut-o ieri în București, în folosul societății *„Ileana"*.

Am anunțat iar că neîntrecutul nostru scriitor va ținea și în Iași o conferință în cursul acestei luni ; și după cum am făgăduit cititorilor noștri dăm azi știrea că în ziua de duminică 15 mart Caragiale va ținea conferința sa.

Nu ne îndoim de loc că ieșenii care au apreciat atît de mult pe ilustrul scriitor, se vor grăbi să asiste într-un număr cît se poate de mare.

Se știe cît de mult iubește Caragiale Iașul și aceasta va face ca și de astă dată, să ne arătăm toată admirația noastră către cel mai ilustru dintre scriitorii români actuali, *I. L. Caragiale*. În curînd vom anunța și subiectul conferinței.

Pînă atunci să avem puțintică răbdare." [5]

Cu toată publicitatea făcută în jurul proiectatei vizite, în numerele ulterioare ale cotidianului nu mai figurează nici o precizare asupra subiectului și nici o relatare asupra desfășurării conferinței și lecturilor pe care urma să le prezinte scriitorul. Sînt greu de presumat motivele care l-au împiedicat pe Caragiale să-și onoreze promisiunea așa de entuziast (și autoironic) difuzată și pînă la materializarea căreia cititorii erau invitați să aibă „puțintică răbdare". Relatările ziarului și identitatea stilistică contribuie însă la datarea precisă a scrisorii, 26 februarie 1898.

În schimb, în aprilie, același an, în beneficiul violoncelistului Ioan Bursuc, se organizează un spectacol la care, alături de actori și interpreți ieșeni, între care și beneficiarul, își dă concursul Barbu Delavrancea, care va conferenția, pentru prima oară în Iași, despre poezia populară românească. Așa cum se desprinde din relatările presei, „dizertația" marelui orator s-a transformat într-o „apoteoză a poeziei populare". [6]

Dar acea „puțintică răbdare", pe care erau rugați să o aibă cititorii a durat nu mai puțin de un an, cînd, printr-o coincidență tragică, dramaturgul va contribui, sub patronajul unui comitet de doamne, la reprezentația dată pentru ajutorarea văduvei și orfanilor aceluiași violoncelist Bursuc, în beneficiul și cu concursul căruia, cu un an înainte, conferențiase Delavrancea.

„Pentru văduva Bursuc.

Reprezentația organizată de tînărul literat S. Prassin, în beneficiul neneorocitei văduve a regretatului și talentatului duios violoncelist Ioan Bursuc promite să aibă o izbîndă din cele mai frumoase și mai îmbucurătoare.

Neîntrecutul nostru literat *Caragiale*, fermecătoarea noastră căruntă artistă *Aristița Romanescu*, poetul *Haralamb Leca* și talentatul nostru artist *Doria*, ș-au oferit concursul pentru a face ca reușita acestei reprezentații să fie cît mai splendidă.

Zilele acestea vom da programul amănunțit al acestei reprezentații care va avea loc la 17 martie în sala Teatrului Național". [7]

Cotidianul din ziua în care urma să aibă loc conferința inserează din nou o notă :

„Amintim că joi 18 mart are loc festivalul organizat în folosul orfanilor lui Bursuc. Iată și scrisoarea adresată de I. L. Caragiale comitetului de doamne care patronează reprezentația dată în beneficiul orfanilor Bursuc :

Prea stimate doamne.

Mă simt dator să mulțumesc din suflet onorabilului dv. comitet că mi-a făcut înalta onoare și într-un chip atît de grațios, să-mi ceară și mie concursul la opera sa de binefacere, cu voia lui Dumnezeu, voi fi în Iași la ziua hotărîtă.

Așteptînd cu nerăbdare acea zi cînd să am favoarea a vă prezenta omajele mele respectuoase și a mă face cunoscut domnilor de Giers și Hina, d. Penescu mă onorează de mult cu buna d-sale prietenie, sînt stimate doamne

Al d-voastre plecat servitor

Caragiale" [8]

Conferința se pare că s-a amînat cu o zi pentru că în „Evenimentul" din 19 martie 1899 citim următoarea notă :

„Cu acceleratul de azi dimineață d. Caragiale a sosit în Iași.

Se știe că distinsul literat și-a oferit concursul său pentru festivalul ce are loc în astă seară la Teatrul Național, în folosul regretatului Bursuc".

Cea de a doua scrisoare, precede, cum s-a arătat, vizita pe care Caragiale, însoțit de Vlahuță o face la redacția revistei „Viața românească" pentru a determina cenaclul ieșean să publice primele încercări poetice ale celui care se va afirma ulterior ca romancier.

„Stimate amice,

Sper să fiu duminică, 29 apr. la Iași, unde viu într-adins pentru a vă vedea — pe amicul Stere și pe d-ta. O să-mi permit a vă prezenta pe un debutant în litere, care dorește să capete botezul cernelii de tipar cu blagoslovenia „Vieții Românești".

Să vedem dacă m-am înșelat crezînd că merită și tînărul meu această înaltă onoare... Pînă la revedere, o strîngere de mînă, cu frățească dragoste, de la bătrînul dv. prieten

Caragiale

23 apr. st. v.

luni seara

6 mai st. n.

(1912)"

Scrisoarea a fost cunoscută de cei mai apropiați colaboratori ai lui Ibrăileanu. Astfel M. Sadoveanu, în necrologul pe care-l publică în numărul din iunie al „Vieții românești", se referă chiar la formula de încheiere a scrisorii. Existența acesteia, în care figurează datele aprilie — mai 1912, par să pună sub semnul îndoielii afirmația lui M. Sevastos din *Amintiri de la „Viața românească"*, după care vizita lui Caragiale însoțit de Vlahuță și de fiul său ar fi avut loc în iarna anului 1911. Confirmarea faptului că vizita a avut loc cu numai o lună înaintea sfîrșitului dramaturgului ne este dată și de telegrama expediată din Ploiești, iscălită Vlahuță-Caragiale și primită la Iași la 10 mai 1912 [9].

Al. TEODORESCU

---

[1] De consultat pentru acestea legături :

— Petre Gagea, *Caragiale la Iași*, în „Jurnalul literar", nr. 9 din 9 februarie 1939.

— S. Teleajen, *Caragiale și Iașul*, în „Iașul literar" nr. 5/ mai 1962.

— N. Barbu, *I. L. Caragiale și Iașul*, în „Iașul literar", nr. 6/iunie 1962.

[2] Vezi „Evenimentul", VI, numerele 1445, 1449, 1456 bis, 1462 și 1471 din 29 ianuarie, 5, 13, 20 februarie și 3 martie 1898.

[3] Vezi nota *Caragiale la Iași*, semnată Reporter, în „Evenimentul", II, nr. 329 din 15 martie 1894 și notița de la rubrica *Ultimele informații* din același ziar, nr. 328 din 13 martie 1894.

[4] „Evenimentul", VI, nr. 1470, de duminică 1 martie 1898.

[5] „Evenimentul", VI, nr. 1472 din 4 martie 1898.

[6] Vezi „Evenimentul", VI, nr. 1510, 1511 și 1515 din 21, 22, și 28 aprilie 1898.

[7] „Evenimentul", VII, nr. 1762 din 4 martie 1899.

[8] „Evenimentul", VII, nr. 1773 din 17 martie 1899.

[9] „Sosim duminecă seara, ora 6, prin Pașcani. Salutare. Vlahuță — Caragiale".

de

MIRCEA IORGULESCU

IOSIF PETRAN

Înfățișînd lumea sub aspectul sensibil și sugerînd o dimensiune rezumabilă în termeni abstracți, literatura lui Iosif Petran este populată cu eroi complecși dar fără adîncime, purtați de un demon al pribegiei prin cele mai diverse medii și întîmplări. Ambianțele și evenimentele sînt parcurse cu rapiditate cinematografică, accentul fiind pus pe stabilirea — cu finețea și exactitatea brutală a unui clinician — de iuți diagnostice, sub impulsul unei febrilități devenite, prin exercițiu modelator, inteligență. Circulînd necontenit dintr-un loc în altul, eroii lui Petran se adaptează de îndată la orice situație, oricît de ingrată, dar fără să se identifice vreuneia, păstrînd veșnic în suflet îndoiala și neliniștea, într-o pornire nestăpînită către rătăcirea perpetuă. Stabilitatea în instabilitate și durabilul în forme provizorii sînt notele caracteristice pentru existența personajelor lui Iosif Petran, ceea ce explică și justifică aspectul circular al șirului de experiențe prin care trec, fără drame de conștiință, asemenea unor sonde trimise în spațiu și revenite la punctul de plecare.

Personalitatea lui Iosif Petran a pus-o în lumină micul roman *Contratimp* (1968), pe care l-au precedat două culegeri de povestiri fără calități deosebite (*Lișița*, 1965 ; *Fotografii mișcate*, 1967). Narațiunea de tip neorealist, *Contratimp* cuprinde „revelațiile" unui Tică, ziarist pus în disponibilitate pentru studii insuficiente și recalificat ca muncitor într-o fabrică de mase plastice, trimis apoi cu bursă la facultate. Contactul fostului gazetar cu o realitate ce nu părea a-i fi necunoscută („vorbisem mereu de fabrică") nu se produce însă conform așteptărilor, fiindcă insul e pus la cele mai grele și mai mizerabile munci, el descoperind diferența dintre o imagine însușită și concretul propriu-zis. Nevasta îl părăsește, trece prin experiența pauperității și a solitudinii, rezultatul fiind adoptarea unei atitudini mai realiste — „himerele nu-s o soluție nici pentru un nebun, numai că nu-mi mai venea să înalț imnuri singurătății, singurătatea era o realitate impusă, atît și n-avea rost să-mi bag în cap că-mi convine.

Tică ilustrează caruselul situațional tipic pentru eroii lui Iosif Petran ; fiindcă juca bine volei și începe să antreneze echipa fabricii, este mai întîi avansat și pe urmă trimis în calitate de bursier (acțiunea se petrece în 1952—1953) să devină inginer, în această ipostază putînd fi întîlnit, ca personaj episodic, în următorul roman al scriitorului, *Faruri în ceață* (1970). Protagonistul de aici, Andrei, este și el ziarist, în funcțiune însă, profesiunea asigurîndu-i împlinirea vocației de rătăcitor. Persistă atitudinea malițioasă și persiflantă (care trădează un fond sentimental), indiferent dacă este vorba de mituri sau de oameni și întîmplări ; despre Ivan Turbincă, spre exemplu, se spune că „Asta-i nenorocirea lumii, Andrei, nu rîde, că Ivan e nemuritor ; el reprezintă veselia nebună și lenea, și dezordinea veșnică și viclenia. Ascultă-mă pe mine, e nemuritor", iar menținerea în post este calculată în felul următor : „Dumitrache era redactorul-șef adjunct și ne consideram prieteni. El îmi retușa adesea articolele, astfel încît să iasă totul bine și toată lumea să prospere. Uneori, însă pretinde mai multă virulență, conform unor legi și circumstanțe cu care refuzam, înțelept, să-mi bat capul. Eram ziarist de teren, și asta voiam să rămîn. Basta". Andrei este un *picaro* instituționalizat, evoluție firească și observată și în cazul altor categorii de personaje. Problema este în ce măsură pot fi armonizate interesele generale cu păstrarea individualității și sub acest raport cartea lui Iosif Petran, a cărei acțiune — o succesiune de situații semnificative pentru relația dată — se desfășoară între două altercații cu conducerea ziarului, așează chestiunea în terenul accidentat al adevărului. „Poți suporta orice, absolut orice, dacă păstrezi în tine un bănuț de cristal. Dacă spui, în general, adevărul" — zice Andrei, avînd însă grijă să introducă o nuanță de relativism, absolut necesară în cazul lui, fiindcă îi va aduce o promovare, de unde și sentimentul ponderii personale augumentate.

Cu *Moartea a doua* (1971), Iosif Petran se îndreaptă către construcția amplă, desfășurată pe multe planuri și angajînd fundamental un număr sporit de personaje, schema generală rămînînd însă aceeași, cu toate că mișcarea încetează să mai fie haotică, prin mutarea factorilor determinanți de acțiune în conștiințe. Raportul de impermeabilitate dintre individ și situații se menține, tentativele eroilor de a urma o direcție proprie eșuează, uneori lamentabil, ei păstrîndu-și însă capacitatea de abstragere prin reflecție. Naturi bovaryce, personajele din *Moartea a doua* se suspectează continuu de bovarysm, această alternare de atitudini introducînd o notă de neliniște și tensiune spirituală inexistentă în cărțile anterioare. Simion Răcășan, arhitect obscur, suferă de complexul mediocrității și încearcă să se salveze imaginînd o Sferă grandioasă, „un strigăt patetic în beton, lumini și sticlă". Însă proiectul giganticei construcții, simbol al perfecțiunii și al optimismului, poate fi interpretat în moduri diferite, „putea fi semn de inteligență, de superioritate spirituală. Dar putea fi rezultanta inevitabilă a unei fragilități anatomice, de structură intimă ; un viciu de construcție disimulat, din lașitate, în spatele pozei nobile a principiilor. Un refugiu". Este Simion Răcășan un veritabil deschizător de drum, sau este un simulant (în intimitate i se spune *Sim)*? Nu există un răspuns sigur ; el însuși, printr-o excesivă analiză, nu poate găsi nici un argument categoric pentru una sau alta dintre posibilități. „Există o dramă a neautenticității, începu el confuz, după o scurtă pauză. Sentimente contrafăcute, mici jocuri ale spiritului, chestii care par și nu sînt ; reputații clădite din nisip ud, impostură sentimentală sau cinică. Versuri albe și negre, romanțe, frondă tinerească, la fel de pernicioasă ca orice alta, afirmări și negări concentrice. Stimulări" : nu altfel s-ar putea caracteriza însăși substanța romanului. Arhitectul demisionează și se consacră în exclusivitate ambițiosului său proiect, dar juriul Concursului pentru care fusese concepută lucrarea nu reține decît soluțiile de interes utilitar, spațiile sanitare și ieșirea în caz de pericol. In ciuda înfățișării și a manierelor grosolane, Șoferul Dorin este un nevolnic, incapabil să efectueze curse lungi și victimă sigură într-un conflict pugilistic cu inginerul Nacu. Înaltul demnitar Dima este inapt să-și achite datoriile conjugale, motiv pentru nevastă să-l părăsească și să-și refacă viața prin intermediul profesiunii : aceasta, frumoasa Vera, este de altfel singurul personaj al romanului care posedă vitalitatea necesară pentru a-și depăși condiția. Simion Răcășan, cel care „neștiind s-o facă pentru sine, dorea să-i învețe pe alții cum să trăiască, repeta greșeala de neiertat a apostolilor", se întîlnește de mai multe ori cu un necunoscut și petrec împreună, „din cauza încrederii oarbe în existența suprareală a neprevăzutului, capabil să dea odată și-odată vieții o turnură spectaculoasă" ; dar misteriosul individ se dovedește a fi un escroc.

Patetismul și sentimentalismul scriitorului transpar tocmai în cruzimea și realismul dur al cărții sale.

scriitori uitați

Bunătatea omului a concurat vocația scriitoricească, parțial realizată în ultimii ani ai vieții. Cîteva încercări poetice și un volum de versuri neconcludent au fost repede uitate și abandonate în favoarea prozei lirice din jurnalul Peste mări și țări, *impresii de drum din Grecia, Egipt și India, un fel de aliaj de romantism și clasicism, cu predominarea ultimului. Lirismul cald este de cele mai multe ori înăbușit de educația cărturarului, sensibilitatea e livrescă, deci artificială, calitățile de stil studiate. Cartea e asemenea unui conștiincios jurnal, observația înregistrează momentele semnificative ale unei călătorii în jurul lumii, priveliști inedite, locuri și oameni în vîltoarea vieții. Eforturile de a depăși descriptivismul și pitorescul etnografic sînt evidente. Puține pagini sînt însuflețite de căldură emoțională și o tulburătoare senzualitate identificăm atunci cînd prozatorul contemplă statuile artei grecești. În asemenea situații vîna poetică a începuturilor își aduce un neprecupețit obol.*

Tendințele de obiectivare a epicului încep abia cu micul roman Conu Enake *(1928), o carte închipuită „pentru tălmăcirea altor vieți adevărate", după cum notează în subtitlu prozatorul. Intenția de satiră și șarjă caricaturală este manifestă, modelul real al personajului pare să fie Iancu Kalinderu, om cu funcții înalte în ierarhia administrativă monarhică. Pentru zugrăvirea metehnelor acestuia N. M. Condiescu n-a economisit nici talent viguros și a consumat o însemnată doză de răutate. E ceea ce Perspessicius, om al blîndeții, nu i-a iertat totuși niciodată. De altfel este un lucru foarte curios de observat cum în opera unui om atît de blajin și îndurător există numai personaje netrebnice. Faptul a fost consemnat și în presa epocii, nu afirmăm un lucru inedit. Conu Enake este o mostruozitate, un politician veros, lipsit de scrupule, un exemplar negativ al vieții noastre sociale de altă dată. Vîna caragialeană este mereu stăpînită cu meșteșug în paginile cărții. O imoralitate camuflată, de domeniul anormalului întruchipează „alesul națiunii". Caracterologic personajul e extras din observație directă dar prozato-*

N. M. Condiescu

rul îngroașă liniile și perspectiva, cultivă exagerat grotescul. Apasă greu pe pedala neîndurătoare a satirei și a cruzimii. Arstistic multe scene sînt demne de pana unui maestru (episodul halucinării în noapte, observarea voluptoasă a picturilor de către preotul partizan politic, descrierea morții treptate a conului Enake). Romanul cu cheie își pierde mobilul real, se ridică în sfera ideală a artei, oricît ar fi viziunea de întunecată și patima înverșunată a prozatorului. Document al timpului, depășit însă de creația epică și calitățile de portretist ale scriitorului. Personajul e construit antitetic, în umbre și lumini, primele fiind cele mai numeroase.

Însemnările lui Safirim *(1936) trebuia să fie un roman în cinci sau șase volume. N. M. Condiescu a publicat primul volum și a scris cam o sută de pagini din al doilea, publicate în diverse reviste literare. Din epoca începuturilor păstrează încă lirismul și evocarea. Cartea ne apare misterioasă deoarece nu cunoaștem felul cum ar fi evoluat lucrurile și diversele situații ale romanului. Personajul lui N. M. Condiescu are unele trăsături autobiografice dar interesează în primul rînd firea lui contradictorie. Amestec de spiritualitate și păgînism, luciditate și stări sentimentale, schimnicul Safirim oscilează mereu între polii unei existențe antitetice. Anecdotica romanului e nelămurită, parțial confuză, drama de familie în urma căreia personajul se retrage din viața socială, rămîne nedeslușită. În sihăstria lui, are în față statueta zeului Pan, cu care conversează analizîndu-și amintirile.*

Ideea fatalistă a romanului a fost subliniată de Ș. Cioculescu în cronica sa închinată cărții. Decît concepția ideativă a scriitorului mai importante rămîn calitățile de prozator artist ale autorului. Evocare lirică a vieții din a doua jumătate a secolului trecut, farmecul deosebit al depărtărilor, resursele emotive ale limbajului, observația psihologică, trăsăturile portretistice ale unor personaje, atmosfera epocii, paginile despre Craiova și căldura cu care este înfățișat poetul Traian Demetrescu, mici tragedii din viața de provincie (scena de pe blana de urs a coanei Profira) ar fi doar cîteva din aspectele semnificative ale Însemnărilor lui Safirim. *În general povestirea crește în tonalități melancolice, duioase, deși romanul nutrea intenții de frescă socială, moravuri și psihologie umană. Totuși ideativ cartea este oarecum artificială, arhitectonica ei fiind departe de a fi solidă.*

Dintre prozele scurte ale scriitorului se pot reține astăzi doar cîteva. Subiect de nuvelă *posedă o bogată carnație senzuală iar* Reveniri *exaltă ideea întrupărilor succesive, o concretizare artistică a unor preocupări intelectuale speciale ale scriitorului.* Vedenie *păcătuiește tocmai prin grotescul ei.*

N. M. Condiescu este un scriitor din generația Gîndirii, *la fel ca Gib. I. Mihăescu și Matei I. Caragiale, fără să cultive excesele ideologice ale grupării. Prozator artist, cultivat, un miniaturist în continuă desăvîrșire, în genul lui Anatole France, pe care-l consideră maestru, cu calități de evocare lirică și accente patetice iar în revers o continuă aspirație spre șarja caricaturală, potrivită din unghiul de vedere al unei fine și acidulate ironii. De aici pesimismul amarnic al cărților lui N. M. Condiescu îndeosebi al romanului* Conu Enake.

In schimb, în opera lui N. M. Condiescu ne-am reîntîlnit cu un autentic prozator, un stilist de rasă.

Nae ANTONESCU

MIRCEA RADU IACOBAN : „NINGE"

(urmare din pag. 7)

ION : Iar tu, mică, ciudată și neajutorată.
MARA : Și ție ți-a mers bine.
ION : Nu-mi lipsește nimic.
MARA : Mă bucur.
ION : Din întîmplare, dimineață am trecut pe sub castanul nostru.
MARA : L-am văzut și eu. Venind de la gară.
ION : E-un copac amărît și prizărit.
MARA : Mi-a venit chiar să rîd. Într-o vreme, credeam că acoperă și cerul, și pămîntul.
ION : Cinematograful a fost demolat. Știi, acela care..
MARA : Acela în care am văzut 158 de filme la balcon II... Tot așa îți aprinzi țigara ?
ION : Adică, cum ?
MARA : Nu știu. Aveai tu un gest anume. Care-mi plăcea.
ION : Nu mai fumez de zece ani.
MARA : Da... N-a mai rămas nimic... Absolut nimic...
ION : Poate-i mai bine.
MARA : Sigur că-i mai bine.
PUICA *(Se năpustește pe ușă, urmată de ospătar. Are în miini un castron)* : Nae ! Nae, te rog să fii atent, asta-i curată neobrăzare, uite ce-i aici.
ION : Iar măslinele alea, dragă..
PUICA : Erau dosite în bucătărie ,astea-s calitatea I-a, te rog să guști. *(Îi întinde una)*
OSPATARUL : Doamnă, vă rog frumos, sînt aceleași, doamnă, avem un singur sortiment...
PUICA : Un singur sortiment, ai ? Ce zici ?
ION : Zău că nu văd nici o...
PUICA *(Către Mara)* : Ia gustă și matale, domnișoară... Sau doamnă. *(Devine atentă)* Parcă nu te-am văzut, nu ?
ION *(Face prezentările)* : Soția mea... Și Mara.
PUICA : Dumneata ești Mara ? *(Pauză)* Știi ce ? Mă bucur că nu ești blondă.

— GONG —

(În jurul mesei. După miezul nopții.)
VASILE : Propun un toast pentru...
ILEANA : Sile ! Stai jos !
VASILE : De ce să stau jos ?
ILEANA : Așa mi-ai promis.
VASILE : Te temi c-o să recit ? Nu te teme. Nu recit la petreceri. Atunci, la revelion, a fost un accident și...
ILEANA : Și n-a mai putut scoate nimeni o vorbă pînă dimineața. *(Către ceilalți)* Cum bea, cum vrea să recite.
ION : Foarte bine, ce-i rău în asta ?
VASILE : Nu-i stă bine poeziei printre sarmale. Așa mi-a spus Ileana.
ION : E printre colegi, nu printre sarmale.
GHEORGHE : Hai, mă, Arghezi, ce atîta fandoseală ?
VASILE : Dacă țineți numaidecît... Eu... aș bea un pahar... pentru curaj și p-ormă...
ILEANA : Sile, ajunge.
VASILE : De ce, dragă, nu vezi că băieții vor să mă asculte ? *(Bea)*
ILEANA : Sile, te rog...
VASILE : Sînt colegii mei, mă cunosc, știu cum am început, trebue să le arăt c-am trecut în altă vîrstă a poeziei, c-am terminat-o cu toamnele și cu frunzele și cu romanțele, nu ?
VICTOR : Sssst ! Liniște !
OSPĂTARUL : Să mai aduc sifoane ?
VICTOR : Gura, dom'le !
VASILE : E-o poezie despre tinerețe.
ILEANA : Sile, poate mai tîrziu...
VASILE *(N-o ia în seamă, se rotește cu paharul în mînă, mîna îi tremură)* :
PETRE : Vezi, dom'le, că stropești.
VASILE : Iartă-mă. Te rog să mă ierți.
PETRE : Mă rog, mă rog.
VASILE : Da... *(Recită)* „Din răsuciri de vîrste și clătinări de toamne..."
GHEORGHE : Ziceai c-ai terminat cu toamnele.
VASILE : Aici este altceva. Nu cuvîntul, starea contează... *(Recită)* „Din răsuciri de vîrste și clătinări de toamne / S-a întrupat... *(A uitat)* S-a întrupat...
ILEANA *(Îi suflă)* : Izvorul...
VASILE : S-a întrupat izvorul ce pîlpîie-n artere / Și s-a desprins... *(A uitat)* Și s-a desprins...
ILEANA *(Îi suflă)* : Și s-a desprins tăcerea...
VASILE : Tăcerea... Și s-a desprins tăcerea... Tăcerea...
ILEANA *(Printre lacrimi)* : Aleasă bob cu bob...
VASILE : De ce plîngi, n-are nici un rost să plîngi, n-am uitat versurile, cum să le uit, e cea mai bună poezie a mea... „Și s-a desprins tăcerea... tăcerea... Aleasă bob cu bob.. cu bob... bob cu...
PETRE : Vezi, dom'le, că iar verși paharul !
VASILE : Te rog să mă ierți. Vă rog să mă iertați. Vă rog. Vă rog...

— GONG —

(În holul de intrare. Spre dimineață.)
MARA : Ioane, trebuie să plec. De fapt, nu trebuia să vin. N-avea nici un rost. Nu trebuia să te văd. De ce să te revăd ?
ION : Mara, acum, cînd pleci... cînd n-o să ne mai vedem... nu știu cîți ani. Poate niciodată... aș vrea să-ți spun că... Că am sperat să vii și... și anunțurile în ziare erau pentru tine... Cunoșteam adresele tuturor nu era nevoie de anunțuri la mica publicitate.
MARA : Am simțit. Din prima clipă. Tu nu știi s-ascunzi nimic. Toată seara mi-ai vorbit clipind și privind peste umăr.
ION : Iar tu, ce ai căutat la castanul nostru ? Cum adică „ai trecut din întîmplare" ? Ca s-ajungi la el de la gară, trebuie să faci un ocol de doi kilometri.
MARA : Cînd te-am văzut, a trebuit să-mi încleștez mîna de ușorul ușii, altfel îți săream de gît... A trecut un deceniu, sau o viață ?
ION : Mă tem că o viață.
MARA : Amîndoi n-am avut curaj atunci, așa-i ?
ION : Amîndoi.
MARA : Mi-e frică de melodramă și de ridicol, de aceea nu te întreb dacă ești fericit.
ION : Nu te-ntreb nici eu, Mara.
MARA : Crezi că, după zece ani, avem dreptul la un dans ?
ION : Cred că da.
MARA : Să mergem, e tîrziu.

— GONG —

dintre sute de catarge

CĂLINA EVU — București. Odată cu primirea plicului dv., se pare că au început „inconvenientele". „Inconveniente" — în sensul că va trebui să acordăm un alt spațiu în revistă, poeziilor dv., în cazul cînd plicurile următoare (pe care le așteptăm) ar transforma în convingere impresia noastră de acum.

Tot ce ne-ați trimis merită atenție deosebită. Reproducem integral una din poezii :

CUM ZÎMBETUL, MIRII

In umerii mei
clepsidra e spartă
și astăzi pădurea
solii și-i rupe din soare

O, cum zîmbetul
mirii nu și-l arată !

Nuntită-i doar firea
blînd zămislind
întoarcerea noastră —
revărsare în cupa aceasta
de piatră

In umerii mei
clepsidra e spartă,
să-i numeri
clipele
tîrziu, spre îngheț

VAL VINDEREI — Iași. Ne asigurați : „...dacă voi vedea că scrisul meu are aprecierea dv. vă voi mai trimite și dacă va fi necesar o să vă fac cunoscută și adevărata mea identitate". Deocamdată aprecierea noastră întîrzie ; nu vrem să vă facem de la început „inimă rea". Insă ați putea să bănuiți despre ce e vorba. Cît despre semnarea cu pseudonim sau cu numele adevărat... chestiunea ar fi simplă pentru noi, dacă versurile dv. ar ieș idin comun.

MARIA SAHRU — Belcești — Iași. Sigur, ar fi nedrept să vă pretindem de pe acum un **stil literar.** Insă, pur și simplu, dv. considerați că poezia e ceva în afara artei.

TIBERIU DAIONI — Clopotiva —Hunedoara. La vîrsta pe care o aveți (dacă vor fi fiind reale datele comunicate), faptul că traduceți este îmbucurător ; și mai îmbucurător faptul că traduceți din mari poeți ai lumii. Deocamdată, însă, greutățile ce le implică o asemenea preocupare (greutăți întîlnite și recunoscute pînă și de cei mai experimentați traducători) ni se par exagerate pentru vîrsta și cunoștințele dv. Nu e cazul, acum, să exemplificăm. Sau, vom reveni — în alte ocazii. Mai trimiteți-ne.

Ioanid ROMANESCU

dicționar de pseudonime

întocmit de Gh. CATANĂ

CANTONIERU NICOLAE

numele literar al prozatorului *N. Niculescu,* ofițer de carieră, decedat în 1935 la Giurgiu. A fost unul din animatorii revistei brașovene — „Frize" (care a apărut între martie 1934 — iulie 1935, editată de M. Chirnoagă, A. Martin și N. Cantonieru) unde a publicat : „Iernile copilăriei" (în nr. 3—1935) și „Mahala deplină" (nr. 2—1935). A mai colaborat la revistele „Azi", „Brașovul literar" și „Pămîntul' (anul IV, 1935, nr. 7, p. 37, cu „Renașterea primăverii"). În anul 1934 i-a apărut volumul „Intîmplări omenești". Alte lucrări neterminate, din care a publicat fragmente : Regimentul nr. 3, Amintirile unui copil de familie proastă, Omule cu inima în palmă.

Bibliografie despre N. Cantonieru: Nae Antonescu în „Convorbiri literare" nr. 18—1972, pag. 11 — Scriitori uitați ; Ștefan Baciu — în „Pămîntul", nr. 114, pag. 2, an IV, 1935 ; revista „Azi", nr. 4, 1933, pag. 879.

CIPRIAN G.

numele literar al dramaturgului *Gh. Constantin-Constantinescu,* născut în 1884 la Buzău, mort în 1968. A făcut studii juridice, urmînd și Conservatorul din București. Artist dramatic remarcabil, Ciprian a fost și un dramaturg fecund. *Scrieri* : Nae Niculae (1928) ; Un lup mîncat de oaie ; Ioachim, prietenul poporului ; Șoț ori fardă (roman, 1936) ; Omul cu mîrțoaga (reprezentată prima dată în 1927) ; Capul de rățoi (premieră la 26 ianuarie 1940) ; Cutia cu maimuțe (memorii—1942) ; Măscărici și mîzgălici (1858) ; Scrieri (2 volume cu prefață de P. Pintilie, E. P. L., 1965).

CODRU—DRĂGUȘANU ION (1818—m. 26. X. 1884)

Scriitorul se numea, de fapt, *I. Codrea.* Mai tîrziu și-a latinizat numele chemîndu-se Ioannl Germaniu-Codru. In 1865 a publicat volumul epistolar „Peregrinul transilvan", în care consemnează impresii de călătorie din Franța, Germania, Anglia, Italia și Rusia. A mai publicat (în 1848) o gramatică : Rudimentele gramaticei române.

Bibliografie : vezi introducerea și studiul lui Șerban Cioculescu la „Peregrinul transilvan", ediția 1942 (Ed. Cugetarea — Georgescu Delafras, Buc.), precum și suita de articole, a aceluiași, din „Gazeta literară", octombrie 1956, cu ocazia reeditării.

CONSTANT EUGEN

numele literar al scriitorului *Eugen Constantinescu,* născut la Craiova. A debutat cu sonete la „Acțiunea română" în 1917. In 1932, împreună cu Paul Constant a înființat revista „Provincia literară" (la Craiova). *Scrieri :* Oglinzi aburite (Craiova, 1919), Galerii de ceară (Versuri, 1924) ; Poezii (1926, volum colectiv împreună cu Paul și Savin Constant), Amurg prin vitralii (1927) ; Cu dalta pe lespezi (1928) ; Punte peste veacuri (1929) ; Incrustări în rama bibliotecii (1930) ; Socluri devastate (1933) ; Condicar de lume nouă (roman, 1935) ; Crater scufundat (1936) ; Versuri (Craiova, 1937) ; Sărutul însingurărilor (1937) ; Melancolii sub arcade florale (1942) ; Elanuri răstignite (1943) ; Poezii și articole (volum antologic). *Bibliografie* despre Eugen Constant : vezi ziarul „Inainte", Craiova, 24 octombrie 1965, unde semnează : Tudor Arghezi, Mihail Cruceanu, Ion Pas ș.a.

Florin Mugur : o convorbire cu MARIN PREDA

(urmare din pag. 3)

tate. El adună, face rost de bani, muncește, se duce în dreapta și-n stînga, cumpăra la loc pămîntul vîndut și într-o zi se urcă în căruță și se duce la București, să-și aducă băieții, scoțînd din chimir bani și arătîndu-le că uite, are bani, să se întoarcă acasă și să devină țărani, așa cum crede el că trebuie să fie, nu să stea pe aici ; ce să facă ei la București, ce să ajungă ? Și aceastâ dramă este urmărită pe o mie de pagini, pînă la sfîrșit. E cazul să reamintim că ei nu vor să se reîntoarcă, deși el era dispus să facă orice (îl oprește pe cel mic de la școală, e gata să plece și din casa părintească, să-și facă el alături o coșmelie). Dar pe cei trei, propunerea lui nu-i interesează. Întorcîndu-se acasă, familia află de tentativa lui și iese o nenorocire care este arătată în volumul doi : femeia îi fuge de acasă, băiatul cel mic apucă alte drumuri, iar el rămîne aproape singur la bătrînețe, cu un sentiment de deznădejde. Iată, deci, că personajul are o latură donquijotescă și acționează în spiritul ei. Avem de-a face cu o consecință a faptului că acestui om îi place viața ca miracol de contemplat. De aici vine concepția sa tradițională despre viața țărănească. Așa cred, nu cred că e invers, dar lucrurile nu sînt prea clare, s-ar putea să fie și invers. plăcerea contemplării fiind consecința unei anumite concepții despre viață. Lucrurile astea se leagă între ele și sînt greu de desfăcut. Ar fi greu să afirm că faptul de a fi un contemplativ l-a dus la această concepție despre viață. Procesul ăsta nu este arătat, e un proces anterior apariției lui ca erou. Noi îl găsim gata format. Nu mi s-a părut interesant și nu mi se pare necesar să arăt unde începe procesul.

GABRIEL GARCÍA MÁRQUEZ

În august, acest an, Gabriel Garcia Márquez a primit la Caracas Premiul Internațional al Romanului „Rómulo Gallegos", pentru cunoscuta sa capodoperă „Cien anos de soledad", anul trecut apărută și la noi, în excelenta traducere a lui Mihnea Gheorghiu — „Un secol de singurătate".

In concursul literar de la Caracas au fost prezentante 165 de romane, reprezentînd proza latinoamericană și iberică din ultimii ani, după cum urmează : Argentina—37, Spania—34, Venezuela—19, Mex'c—12, Chile—9, Peru—8, Bolivia—8, Columbia—7, Ecuador—7, Costa Rica—4, Uruguay—4, Paraguay—3, Porto Rico—3, Guatemala—3, Rep. Dominicană—2, Panama—2, și Cuba—1.

Juriul compus din celebrități ca Mario Vargas Llosa — să ne amintim doar de „Casa Verde", din păcate tradusă în românește parțial și nu într-o versiune care să ne mulțumească —, Antonio Palacios, Domingo Miliani, Jose Luis Cano — membru și al Juriului „Casa de las Amercias" — Emir Rodrigues Monegal, a decis în unanimitate să acorde premiul amintit, constînd în 100.000 de bolivares, o medalie de aur și respectiva diplomă, îndrăgitului romancier columbian Gabriel Garcia Márquez.

Iată ce a declarat, printre altele, scriitorul, cu acest prilej : „Acum, că sîntem singuri între prieteni, aș vrea să vă iau complici, să mă ajutați să depășesc momentul de neuitat al acestei seri, prima din viața mea, cînd vin personal, și în deplină cunoștință de cauză, să realizez două lucruri pe care mi-am promis să nu le fac niciodată în viața mea : să primesc un premiu și să țin un discurs.

Intotdeauna am crezut, în ciuda altor criterii foarte respectabile, că noi, scriitorii, nu sîntem pe lume pentru a fi încoronați ; întotdeauna am crezut, și mulți dintre domniile voastre o știu, că orice omagiu adus în public este un început de îmbălsămare. Intotdeauna am crezut, în sfîrșit, că noi scriitorii, nu sîntem scriitori prin propriile noastre merite, ci prin nenorocirea că nu putem fi altceva și că munca noastră solitară nu trebuie să primească alte recompense, nici privilegii, decît acelea pe care le merită și cizmarul pentru pantofii lui.

Totuși, să nu credeți că încerc să mă scuz că am venit și nici că disprețuiesc distincția pe care azi am primit-o sub numele unui mare om, unui neuitat al literelor din America, Rómulo Gallegos. Dimpotrivă, am venit să mă bucur în mod public, fiindcă am găsit un motiv care îmi gîtuie principiile și-mi mușcă scrupulele, sînt aici, prieteni, pur și simplu, din vechea și încăpățînata mea afecțiune pentru acest pămînt, unde am stat cînd eram tînăr, fără experiență și fericit, ca o dovadă a dragostei și solidarității față de prietenii mei din Venezuela, prieteni generoși, sinceri, loaiali pînă în măduva oaselor, pînă la moarte. Pentru ei am venit, adică, pentru dumneavoastră". *Prilejuim cititorilor un contact cu un fragment din povestirea* „Istoria tristă și de necrezut a candidei Eréndira și a bunicii sale nemiloase", *scrisă de Garcia Márquez în anul acesta și publicată în volumul antologic cu același nume, apărut la editura Hermes din Mexic.*

istoria tristă și de necrezut a candidei eréndira și a bunicii sale nemiloase

(fragment)

Eréndira tocmai o îmbăia pe bunica ei, cînd s-a stîrnit vîntul nenorocirii sale. Enorma casă făcută din mortar, rătăcită în singurătatea deșertului, se cutremură din toate încheieturile, de la prima rafală. Dar Eréndira și bunica ei erau făcute pentru asemenea riscuri născute din natura dezlănțuită și abia dacă observară tăria vîntului în baia împînzită de păuni împăiați și mozaicuri, ca în termele romane.

Bunica, goală și mare, părea o frumoasă balenă albă în cada de marmoră. Nepoata abia împlinise paisprezece ani și era slabă, destul de sfrijită pentru vîrsta ei. Cu o teamă, de parcă ar fi fost ceva sfînt, o spăla pe bunică în apa care fiersese deja plante purificatoare și frunze cu miros plăcut, și care acum se lipeau pe spatele bătrînei, pe părul ei metalic, pe umărul puternic, tatuat fără milă de marinari.

— Azi noapte am visat că așteptam o scrisoare — spuse bunica.

Eréndira, care nici o dată nu vorbea, decît dacă n-avea de ales, o întrebă :

— Ce zi era în vis ?

— Era joi.

— Atunci era o scrisoare cu vești proaste — spuse Eréndira — dar nu va ajunge niciodată la noi.

După ce o termină de îmbăiat, o duse pe bunică în dormitorul ei. Era atît de grasă încît abia putea să meargă sprijinită de umărul nepoatei, sau cu un toiag ce părea de episcop, dar chiar cînd era vorba de obligațiile sale cele mai dificile i se observa grandoarea antică. În patul făcut după un criteriu excesiv și puțin dement, ca de altfel toată casa, Eréndira a trebuit două ceasuri să o aranjeze pe bunică. Îi despleti părul, fir cu fir, i-l parfumă și i-l pieptănă, o îmbrăcă într-o cămașă cu flori ecuatoriale, îi presără talc pe față, îi rujă buzele cu roșu intens, obrajii cu culoare, pleoapele cu almizcle * și unghiile cu sidef și cînd o termină, gătită ca o păpușă mai mare decît un om obișnuit o duse într-o grădină artificială cu flori sufocante, ca cele de pe cămașă, o așeză într-un fotoliu care părea un tron și o lăsă să-și asculte discurile preferate la gramofon.

Cît timp bunica plutea prin vremile trecutului, Eréndira mătură casa, care era întunecoasă și pestriță, cu mobilă aiurită și statui de Cezari inventați, cu păienjeniș de lacrimi și îngeri de alabastru, cu un pian lăcuit în aur, cu numeroase ceasuri de mărimi și forme imprevizibile. Avea în curte o cisternă pentru adunat, pentru mulți ani, apa care se scurgea de la niște vechi izvoare, și pe un cerc al cisternei, un struț rahitic, singurul animal cu pene care a putut supraviețui furtunilor din acea climă îngrozitoare. Era departe de toate, în mijlocul deșertului, alături de niște colibe mizerabile, în care caprele se sinucideau de disperare, cînd bătea vîntul nenorocirii.

Acel refugiu de neînțeles fusese construit de soțul bunicii, un contrabandist legendar, care se numea Amadis, cu care bunica a avut un copil, care și el se numea tot Amadís și care a fost tatăl Eréndirei. Nimeni nu cunoștea trecutul acestei familii. Versiunea cea mai cunoscută, aflată din gura indienilor era că Amadis, tatăl, a cumpărat-o pe frumoasa sa nevastă dintr-un bordel din Antile unde înjunghiase un om, și o sortise pentru totdeauna să trăiască în pustietatea deșertului. După ce s-au stins din viață cei doi Amadis, unul de febră de melancolie, celălalt ros de procese cu rivalii săi, femeia îngropă cadavrele în grădină, concedie pe cele paisprezece servitoare desculțe și continuă să-și trăiască visele ei de măreție în penumbra casei ciudate, folosindu-se de serviciile nepoatei orfane, pe care a crescut-o de cînd a apărut ea pe lume.

Doar pentru a întoarce ceasurile și a le potrivi, Eréndira avea nevoie de șase ore. În ziua în care și-a dat seama de nenorocirea ei nu mai avea ce face ; ceasurile erau întoarse pînă a doua zi, dar trebui să o îmbăieze și să o îmbrace pe bunica, să facă curat în camere, să pregătească prînzul și să curețe cristalurile din casă. Către orele unsprezece, cînd schimbă apa la struț și smulse iarba crescută aiurea pe mormintele celor doi Amadís, trebui să înfrunte vîntul devenit insuportabil, dar nu simți apăsarea grea că acel vînt ar fi vîntul nenorocirii sale. La doisprezece ștergea ultimele cupe de șampanie, cînd simți un miros de supă care dă în foc și printr-o minune ajunse fugind pînă la bucătărie, fără a clinti din loc sticlăria de Veneția.

Dădu la o parte oala de pe foc, puse pe plită mîncarea deja pregătită și profită de ocazie să se așeze un pic pe scaun. Închise ochii, îi deschise apoi cu o expresie de oboseală și începu să toarne supa din oală în supieră. Lucra instinctiv, dormind.

Bunica se așezase singură la capătul mesei cu candelabre de argint și serviciu de douăsprezece persoane. Luă clopoțelul și sună și-ntr-o clipă sosi Eréndira cu supa în abur. În timp ce o servea, bunica îi observă mișcările de somnambulă și-i trecu mîna peste ochi ca și cînd ar fi șters un cristal invizibil. Fetița nu văzu mîna. Bunica o urmări cu privirea și cînd Eréndira îi întoarse spatele pentru a se duce în bucătărie, o strigă :

— Eréndira !

Trezită dintr-o dată, fetița scăpă supa pe covor.

— Nu-i nimic, fetițo — îi spuse bunica cu blîndețe. Dormeai mergînd.

— E obișnuința corpului — se scuză Eréndira.

Luă de jos supiera, încă buimăcită de somn, și încercă să șteargă pata de pe covor.

— Las-o așa — o îndemnă bunica — o s-o speli după amiază.

Așa că după ce termină cu treburile obișnuite de după masă, Eréndira trebui să spele covorul din sufragerie și, profitînd de ocazie, spălă și rufăria care o avea pentru luni, în timp ce vîntul dădea ocoale casei, căutînd o gaură ca să intre.

Bunica chinui pianul toată după amiaza, cîntînd în falseturi, pentru desfătarea proprie, cîntece din vremea ei, cu pleoapele încă pline de almizcle și lacrimi. Dar, cînd se întinse pe pat, în cămașa ei de muselină, îi trecuse deja amărăciunea frumoaselor amintiri.

— Fă-ți timp mîine să speli și covorul din salon — îi spuse Eréndirei — că n-a mai văzut soarele de secole.

— Bine bunico — răspunse fetița.

Luă un evantai și începu să-i facă vînt bătrînei implacabile, care îi dicta ordinele pentru noapte, în timp ce se scufunda în somn.

— Să calci toate rufele înainte de a te culca, să poți dormi cu conștiința curată.

— Bine, bunico.

— Aerisești bine șifonierele, că în nopțile cu vînt moliile sînt mai flămînde.

— Bine, bunico.

— Iar în timpul care-ți rămîne, scoate florile în curte să mai respire și ele.

— Bine, bunico.

— Și să-i dai de mîncare la struț.

Adormise deja, dar încă mai continua să dea ordine : de la ea învățase nepoata să lucreze și-n somn. Eréndira ieși din cameră fără să facă nici cel mai mic zgomot, răspunzînd însă la ordinele bunicii adormite.

— Să le dai de băut mormintelor.

— Da, bunico.

— Înainte de a te culca, convinge-te că totu-i în ordine perfectă, căci lucrurile suferă îngrozitor dacă nu sînt puse să adoarmă la locul lor.

— Da, bunico.

— Și dacă vin cei doi Amadis, spune-le să nu intre — zise bunica — că banda lui Porfirio Galán îi așteaptă să-i omoare.

Erendira nu-i mai răspunse, căci își dădea seama că bunica începuse să delireze, dar nu neglijă nici un ordin. După ce controlă zăvoarele ferestrelor și stinse ultimele lumini, luă un candelabru din sufragerie și, luminîndu-și drumul pînă în dormitor, ascultă respirația liniștită și lungă a bunicii, între rafalele de vînt de afară.

în românește de **Dan BULGĂR**

* *almizcle* — unguent frumos mirositor, de culoare cărămizie, care se extrage din pîntecul unui mamifer rumegător, fără coarne, asemănător caprei.

literatura lumii

CONVORBIRI LITERARE
revista bilunara de literatura editată de Uniunea Scriitorilor din Republica Socialistă România
Redactor șef : CORNELIU ȘTEFANACHE
Redacția : Iași, strada Palat nr. 1 tel. 16242, 17287. Administrația : București, Șoseaua Kiseleff, nr. 10, tel. 183399. Tiparul : I. P. Iași.